

Janko Mlakar:

Spomini in opomini.

Epilog.

Pred svetovno vojsko — ko se planinstvo še ni bilo tako »razpaslo« kakor v novejšem času — me je marsikdo vprašal, kaj imam od tega, če hodim po gorah.

»Meni se planinci kar smilite,« mi je dejal neki stanovski tovariš, ko mi je puhnil v obraz polna usta dima. »V največji vročini se pehate po strminah in se potite pod težkimi nahrbtniki. Dokler lezete na goro, komaj čakate, da pridete na vrh. Ko se vračate, pa zopet hitite, da bi bili prej v dolini. Kakšen užitek je pač to?«

»Pa ti? Kaj imaš od tega, če kadiš?«

»Užitek, ki ga ti ne moreš poznati, ker ne kadiš.«

»Res! Prav tako imam jaz v gorah velik užitek, ki ga ti ne poznaš, ker jih gledaš samo od daleč.«

Cilenška so duhovniki večkrat dražili zaradi njegovega navdušenja za planinstvo. Maščeval pa se je nad enim ali drugim s tem, da ga je gnal na Triglav.

Tako je storil tudi s svojim dekanom Vohakom. Prenočila sta v Stari Fužini pri Mihovcu. Takrat je še živela rajna Mihovka, jako originalna in dovtipna žena. Potrkala je prav po domače dekana po okroglem trebuščku ter rekla: »Gospod, tale sodček pa ne bo prišel na Triglav.«

Pa je le prišel, seveda s Cilenškovo pomočjo.

Ko je Vohak med potjo pešal, je večkrat prosil Lojza za požirek slivovke, od katere je pričakoval bodrila in novih moči. Poredni Cilenšek je vzel steklenico z zaželeno pijačo iz nahrbtnika in mu jo je pomolil, pa vedno v taki razdalji, da je Vohak ni mogel doseči. Tako je ubogega gospoda spravil polagoma na Kredarico. Tam ga je navezal na vrv in ga vlekel na vrh.

Dekan je postal potem velik prijatelj planin. Udejstvoval pa se je samo v Pohorju. Triglav ga nikdar več ni videl. —

Takoj po mobilizaciji v letu štirinajstem, ko so izginili planinci, turisti in letoviščarji z naših planin, kakor bi bil z njimi pometel, sva šla z nekim gospodom na Triglav. Ta bi bil rad za nekaj dni ušel razburljivemu življenju v mestu in se mi je — kakor je rekel — »prodal na milost in nemilost, naj ga vlečem, kamorkoli hočem«.

Zvečer sva dolgo sedela na vrhu Kredarice. Ledeni vršaci na severozahodu so še goreli v večerni zarji, medtem ko je Savska ravan že tonila v mrak. Bližnji vrhovi so se videli samo še kot

velikanske silhuete. Od snežišč sem se je slišalo žuborenje snežnice, ki je hitela po ledenih brazdah navzdol. Sedela sva tiho, dokler ni zadnja gora v Turah ugasnila. Slednjič pretrga moj tovariš molk ter pravi: »Sedaj vem, zakaj hodiš tako rad po gorah...«

Da, jaz hodim rad v gore, ker so lepe; po planinskem svetu lazim zaradi njegove krasote, v kateri vidim odsev večne Lepote. Nikjer se mi božja vsemogočnost ne razodeva tako kakor v planinah, naj se že boči nad njimi temnomodro nebo ali se pode sive megle ali razsaja nevihta, da odmeva grom stotero od strmih sten; vedno se mi zde lepe.

Njihove lepote ne uživam samo tedaj, ko se na vrhu razgledujem po božjem svetu, marveč tudi na poti. Zato mi je pot na goro prav tako ljub kakor počitek in razgled na cilju.

Večkrat sem slišal prezirljivo govoriti o potu čez Uskovnico na Triglav. Res, planinec iz rodu h. alp. reptans ne bo na njem našel ničesar, kar bi ga »potegnilo«. Meni pa je vseč, vsako leto grem rad po nji. Ko se nad Staro Fužino izvijem iz običajne megle, se ozrem vselej proti Vojam, če bom zagledal Triglav, čeprav ga ob jasnih dnevih gledam vsak dan iz Bohinja. Na Toscu rad sedem na mehka zelena tla ter gledam doli na Voje in na pisano Fužinsko polje, na katerem se vidijo vile, majhne kakor otroške igrače.

Ko pridem na Preval, se že naprej veselim prijetnega počitka pred Vodnikovo kočo, od koder se tako lepo vidi na Velo Polje. Pozvanjanje zvoncev, ki se oglašajo pod kočo, se mi zdi prijetno kakor lepa simfonija. Seveda spadajo k tej »simfoniji« Triglav, Mišelj vrh, Vernar, Šmarjetna Glava in druge gore, ki obdajajo ta rajski kotiček slovenske zemlje. Preden zavijem proti Konjski planini, vselej postojim ter se poslavljam od zelene planine pod seboj. Če sem sam, obujam tudi lepe spomine, ko sem tod hodil v solncu ali dežju, v snegu ali kopnem, v tovarišiji ali brez nje.

Kadar je solnčno in se mi ne mudi, se na sedlu rad zlekнем tja po travi in sanjarim. Vem, da pogled v Krmo ni nič posebnega, toda meni ugaja.

So planinci, ki hodijo po gorah zato, da »se boré« z njihovimi silami, da »merijo z njimi svoje moči«, ali kakor se že glasé ti nekoliko izrabljeni izrazi, ki so prav tako domišljavi kakor zoprni.

»Trdnjava je padla«, »ponosna gora je premagana«, se pohvali eden ali drugi, ko opisuje, kako je po težavnem plezanju prispel na vrh. Tako besedičenje je megalomanija, prav tako smešno, kakor če bi rekla mravlja, ki je splezala na slona, da ga je — premagala. Za lepoto gora taki »alpinisti« navadno nimajo prav veliko smisla.

Vem, mene ne prištevajo tako zvanim alpinistom, marveč so me uvrstili med tiste, ki hodijo samo po zaznamovanih potih (h. alp. vulgaris). Imajo v nekem oziru prav. Kjer je nadelana pot ali celo zaznamovana, se držim te, ker vem, da je preizkušena in me gotovo pripelje na cilj. Če si pa moram sam iskati dostopa, si ga poiščem tam, kjer je najlažji.

Priznam pa, da sem v prešernih študentovskih letih včasih nekoliko drugače ravnal, si na primer štel v čast, da sem prilezel na

Triglav, ne bi se poslužil klinov in žic (katerih itak takrat ni bilo veliko). Pri nekem sestopu s Triglava sem se tudi na Tominškovi poti izogibal varnostnih naprav, čeprav sem se bil že z Abrahamom seznanil; to pa le zato, ker sem se takrat pripravljaj za turo na Matterhorn. To vajo sem vzel jako resno, dá, še preveč resno. Da bi se izuril v plezanju, sem prelezel ves Vogel križem in kražem po največjih strminah. Toda, da bi bil pri tem imel poseben užitek, ne morem trditi.

Sicer pa moram izpovedati, da mi tista »trenaža« tam na Voglu ni prav nič koristila; najbrž zato ne, ker sem na Matterhorn lezel šele — tri leta po nji.

V peti številki lanskega Pl. Vestnika sem omenil, kako sem neprostoovoljno plezal na Fluchthorn, namesto da bi bil šel po navadni poti. Ko sva potem z vodnikom sedela na vrhu, sem od njega izvedel, kaj je planinski sport.

Dama in gospod, ki ju je vodil, sta »politizirala«, kakor bi bil Fluchthorn najpripravnejši kraj za to. Obdelovala sta Rusijo, boljševike in brezbožnike. Dama se je vlekla za nje, medtem ko je njen tovariš trdil, da država ne more uspevati brez vere v Boga.

»Moj Bog,« se oglasi vodnik, »namesto da bi gledala krog sebe in občudovala ta lepi svet, se prerekata zaradi politike. To bi bila lahko delala tudi v koči in jima ni bilo treba sem gori lezti. Čudno le, da se dama poteguje za boljševizem.«

»Ali jo poznate bližje?«

»Poznam. Že več let zahaja sem v Galltūr. Njen oče je tovarnar ter ji da denarja, kolikor ga ona hoče. Zato razmetava stotake kakor jaz češpljeve peške, kadar jemo cmoke. V Rusijo naj gre. Tam ne bo tako okrog hodila ter zapravljala denar, ki ga ji drugi služijo.«

»Povejte mi še, zakaj ste jo vodili preko pragov, katerih sem se jaz čisto lahko izognil?«

»Dama jako rada pleza; zato jo vodim povsod po kakem grebenu na vrh. Za razgled ji itak ni, kakor vidite. Pri nji je tole kolovratenje po gorah zgolj sport. Samo da pride na vrh in je dosti plezanja, pa je zadovoljna. Hodi pa kakor gams.«

Preprost vodnik je tako prav na kratko povedal, kdo je planinski sportnik; mislim, da se ni dosti zmotil.

Planinskem sportniku je glavno plezanje kot tako; iskanje nevarnosti in prenašanje namenjenih težav, to mu je cilj in v njem najde svoj užitek. Jaz mu ga privoščim, samo svoje kože naj ne nosi preveč neprevidno na prodaj. Žal, da ima tudi planinski sport kakor sploh vse panoge sporta svoje izrodke, ki mu niso v čast.

Odkar sem prekoračil 60. leto, so me začeli izpraševati, če še hodim v gore. Čudno vprašanje! Zakaj bi pač ne hodil! Hvala Bogu, noge imam še urne in krepke, da se marsikaterega mladeniča ne ustrašim.

Lani sem šel vsopot peš na božjo pot iz Ljubljane na Brezje. Ko sem jo mahal mimo kavarne »Evropa«, je manjkalo deset minut do štirih. Ljubljana je še globoko spala. Ko je odzvonilo na Brezjah

poldne, sem pa pristopil k oltarju zaščitnice Slovencev. Zahvalil sem se ji »ex voto« (po obljubi), da se mi je tako dobro pocelila spahnjena in zlomljena roka.

Sicer je takratni vse časti vredni gvardijan frančiškanskega samostana pripovedoval naslednje dni vsakemu, ki ga je hotel poslušati, »da je prišel Mlakar peš, brez počitka in tešč, zato pa tudi na pol ,krepan' iz Ljubljane na Brezje«, pa je dobri gospod nekoliko pretiraval!

Bil sem res precej zdelan, pa največ zato, ker nisem bil naspan. Prejšnji večer sem šel namreč šele proti polnoči k počitku, vstal sem pa drugo jutro že kmalu po treh. Ko sem se bil po sveti maši pokrepčal s črno kavo in dveurnim spancem, sem bil popolnoma spočit in čil.

Sedaj nalagam sedmi križ na ramena. Če ga bom naložil, to je v božjih rokah.

Kadar grem na Kredarico maševat, prosim vselej Boga za neko posebno milost: Rad bi živel še toliko časa, da bi se mu v Triglavski kapelici kot zlatomašnik zahvalil za vse lepe ure, ki sem jih preživel v gorah...

Jos. Wester:

Dvakrat na Mangrtu (2678 m).

I.

Mangrt je poleg mogočnega lika Triglava in ostrorobe piramide Jalovca najmarkantnejši vrh vzhodnih Julijcev. Kot ponosen orjak ti maha v oko, ko ga zreš s kateregakoli vrhunca naših gorenjskih Alp; kot ogromen zaslon se ti razodeva, ko ga motriš od koroške strani z Dobrača ali z Osojščice, in zajeten, težko dostopen stožec se ti zdi, ko občuduješ njega kipeči stas s predelske ceste ali od Sv. Višarij. Lakonski jedrnat ga je označil naš prvi planinski estēt Kugy, ko pravi o njem pri pogledu z Jalovca: »To je pravi Mangrt! Tu učinkuje v zares kraljevski krasoti ter je v njegovi pojavi moč in veličina, ki je gledalci z jezerske strani (t. j. od Mangrtskih jezer) ne bi mogli slutiti... Tu je prost vsega okrasja, svoboden in samozavesten — pravi junak!«¹

Velika večina naših izletnikov pozna Mangrt le z belopeške strani, če ne od bliže, pa vsaj od Spodnjega ali Gornjega Mangrtskega jezera, kjer se jim proži čarobna planinska slika, v kateri zavzema mogočna, nad en tisoč metrov visoka Mangrtska stena osredje, obrobja pa jo na vzhodu ostro robovje Ponc, Struga in Vevnice, a na zapadni strani zeleni Travnik s štrlečim Nosom. Kaj čuda, da je že pred sto leti pogled na tako veličastje prevzel enega izmed prvih naših gorohodcev, Henrika Freyerja, da je prav odtod narisal konture Mangrtske skupine, kar je časovno prva slika te planinske

¹ Dr. Jul. Kugy, Die Julischen Alpen im Bilde, 1934, str. 118.

Mangrt od H. jezera

Foto Albinca Meznarič, Lesce

okolice.² In prav tako je naš krajinar Jos. Germ zajel to pokrajino v toplo občuteni oljnati sliki.³

V predvojni dobi — ko se potnikom ni bilo treba izkazovati z raznimi listinami in so se planinci povsem svobodno kretali po dolinah in vrhovih — so naši turisti kaj radi posečali Mangrt: ali z belopeške ali s predelske ali z goriške plati preko Koritnice, kjer je imela češka podružnica SPD svojo kočo. Dandanes pa ti je treba pri policijskem uradu na Jesenicah oskrbeti mejno prehodnico, da se z njo izkažeš pri obmejnih stražah, ki te, če tvoje ime ni zapisano v črni knjigi, brez nadaljnjih zadržkov pusté preko meje v mangrski okoliš, seveda s strogo časovno odmero: najkasneje v treh dneh se moraš vrniti na isto prehodno točko!

Z gosp. Prulskim, prijetnim planinskim tovarišem, sva se bila že predlanskim (1934) namenila, da opraviva turo na Mangrt v enem dnevu. Nočevanje v Ratečah sva v ta namen zelo prikrajšala — bilo je to dne 9. septembra ob treh zjutraj — da sva nato še v temi pritavala na mejni postojanki, našo in italijansko, kjer so naju po kratkem zadržku pustili dalje. Zakaj še prejšnjega popoldne sem si bil pri gospodu brigadirju izposloval dovoljenje, da smeja še pred

² Gl. reprodukcijo Freyerjeve risbe (v pomanjšani obliki) v lanskem Plan. Vestn. (1936), str. 389.

³ Jos. Germ, prof. v p. v Novem mestu, je izvršil to sliko, ki se nahaja sedaj v lasti dr. J. R.—a v Novem mestu, že leta 1901 ter jo je dal leta 1902 v barvni reprodukciji pomnožiti. — S tem podatkom bodi izpopolnjen članek dr. R. Ložarja »Slovenske planine v risbi in sliki« (Novejša doba), Plan. Vestn. 1936, str. 230 sl.

četrto uro prekoračiti državno mejo, dasi je pešcem prehod šele po tej uri dopusten. Tako sem se tudi tu prepričal, da lepa beseda i pri tujcu najde lepo mesto, seveda če te nimajo zapisanega kot sumljivo osebo.

Ob kolovozu, ki drži od železniške postaje Fusine—Laghi (prej Rateče—Bela Peč) proti Mangrtskima jezercema, so se v travi svetlikale kresnice samice. Nenavaden pojav v poznem poletju; saj opazujemo frleče samce sicer v nočeh okoli poletnega kresa. Vlažna megla je zadrževala jutranje svitanje. Mimo Spodnjega jezera sva šla, da sva ga jedva mogla opaziti. Šele pri pastirski kolibi nad Zgornjim jezerom se nama je toliko zdanilo, da sva brez zamudnega iskanja ubrala pravo smer proti Belopeški planini.

A tu nikjer nobenega živega bitja. Menda so bili še pred Malim Šmarnom odgnali govedo s paše v domačo vas. Le enakomerno žuboreča voda pri koritu tik za zidanim pastirskim stanom je motila jutranjo tišino. Ker mi je bilo v načrtu, da se po Freyerjevih sledéh vzpena do Travnške škrbine, odkoder bi lahko še pred deseto uro dospela na vrh Mangrta, sva morala ubrati smer proti Mangrtski steni, ki pa je bila zbog megle nevidna. Pač je naju opozarjal napis na steni, napleskan v velikih rdečih črkah: »Loska Coritenza« — tako se glasi italijansko ime za Loško Koritnico— na vojaško tovorno pot preko Plazov in čez Jezik (t. zv. Lahnscharte), koder se najzložneje dospe v okrilje Mangrta. Toda v tej smeri ni hodil Freyer.

Krenila sva na levo ter v nekaj minutah prišla v Zelje na slovito Tamarsko travo, kjer so stale nekdanje ogljarske in menda tudi pastirske kolibe. Zdaj ni več sledu o njih. Tu naj bi se pričel najin vzpon. A kje je pravo izhodišče? Zaman sva iskala rdečih lis. Ne na drevju ne na skalah nisva nobene opazila. Kar v negotovo smer udariti pa ni kazalo, zlasti ker se je vlažno meglovje čimdalje bolj gostilo, tako da je bila Mangrtska stena povsem zastrta.

»Mangrtska tura se je že skazila!« sem zlovoljno godrnjal. »Toda ne odnehajva! Pa pojdiva na vojaško pot, da vsaj po Plazéh prideva v višino in dobiva, če bo treba, zavetje v Mangrtski koči ‚Rifugio Silani‘. Nazaj pa nikakor ne!« To geslo, storjeno v sili, je obveljalo. In prečkala sva desno pod pečinami Prihoda, ki ga avstrijska specijalka kaj brihtno nazivlje Privatkogel, ter krevsala preko široke struge suhega hudournika na drugo stran, da sva prišla na dobro markirano tovorno pot.

Poslej je šlo po dobro nadelanih vijugah spešno vkreber. Kar dobra volja bi me obhajala, če bi je ne kalilo dvomljivo vreme. Megle so se grudile v oblake. Da bi le malce potegnili sever, pa bi jih razgnal! S tako iskreno željo si turist rad preganja »skrbí oblake« in včasih mu to uspe. Zdaj se je odgrinjalo temno stenovje Travnika na levi, zdaj razrito pobočje Bukovnika na desni, samo preduh Škrbine nad Plazmi je bil še vedno zabasan. Vzpon po melinasti stezi s planine Bukovlja proti triglavski Luknji nalikuje v malem hoji po tej v večjih merah oblikovani, strmi mirnasti grapi.

Kakor blagodejno muziko v tej gluhi tišini sem začul iz višine šumot vode. Vsaj pol ure je bilo treba še stopati po robatem grušču,

Foto Skerlep Janko

5. Triglavsko jezero

da sva se približala slapu, ki v jakih curkih pada iznad previsne pečine ter v nešteti pramenih prši na rušljiva tla. Toliko žive vode, a vendar bi trpel Tantalove muke, kdor bi si hotel tu utešiti žejo. Gosta prha mu namoči vso obleko, če se le skloni, da bi kje vode zajel.

Pozornost mi je zbudil nenavaden pojav: cela granata, ležeča v grušču pod slapom. Tak paradoksen dokument človeške civilizacije v tej prirodni idili! Nevarnega stvora nisem pozorneje ogledoval. Ostala mi je le uganka, kako je ta projektil, določen kot naboj za gorski top, semkaj prišel: ali je še v vojni dobi tusem zablodil ali je kak sodobni »alpino« tu olajšal breme sebi ali svoji muli? Naj bo kakorkoli. To drži, da je taka stvar grda skruna sicer neomadeževane prirode.

Čim više sva se dvigala proti Jeziku, tem kaznejše je postajalo vreme. Že so se izza meglenih plasti prikazovali roglji sivega Bukovnika, že so se na nebu odpirale sinje line, in ko sva prisopihala na rob Škrbine, se je razgrnila očem solnčna pokrajina z ogromnim stogom Mangrta v osredju. V trenutku so bile pozabljene vse nevšečnosti jutranje blodnje in jasno mi je bilo, da še do poldneva dospeva na teme mogočnega gorskega veljaka.

Turistu, ki prihaja z belopeške strani, je koča Rifugio Sillani, nekdanj postojanka Nem. in avstr. plan. društva, dokaj znerok. Saj izgubi dobrih 150 metrov višine, kdor se hoče tam krepčati. Vendar sva se napotila tudi midva navzdol, da bi si zadovoljila radovednost in si obenem privoščila kratek oddih. Saj se ni tako hudo mudilo, da bi morala kar v eni sapi na vrh Mangrta. Italijanska trobojka, plapolajoča z visokega droga, in nekaj črnosrajčnikov pred kočo so bili viden znak, da se nahajamo v drugi oblasti. Domačinka pa je nama uslužno postregla v našem jeziku, medtem ko se je skupina turistov nemški razgovarjala. Tako sem se lahko zavedel, da se stika tu troje — recimo — kulturnih okolišev.

Prelep solnčen dan je bil, da bi se bila dalje časa mudila v čedno urejenem domu. In treba je bilo zmagati še nad 750 metrov višine, torej več ko dvakrat toliko, kolikor znaša višinska razlika med Kredarico in vrhom Triglava, ter se nato še pod večer vrniti v Rateče.

Rateški pastir, čvrst možak štiriinšestdesetih let, ki je bil prišel oprezovat v kočo, je naju po bližnjicah privedel na pot, ki drži ob robu proti Malemu ali Rateškemu Mangrtu. Ratečanom so namreč tudi po saint-germainski mirovni pogodbi ostale pašne pravice v Mangrtski dolini kakor tudi na Mangrtu samem; zato se smejo tod svobodno kretati. — Po jasni risbi v Kajzeljevem »Našem alpinizmu« se da razbrati in tudi vsa gorska oblika kaže, da edina mangrtska pot ovija ves čok v velikanski spirali na severni in vzhodni plati ter se naposled po južni rebri vzpenja na vrh. Na Travniskem sedelcu (sed. Porticina) pridrži od Tamarske trate ona pastirska in obenem tudi turistovska pot, ki sva jo bila pri jutranjem iskanju zgrešila. Tu je pričakovala svojega varuha čreda ovac, ki je bila zanje platinška paša pri kraju; vračale so se v dolinske staje.

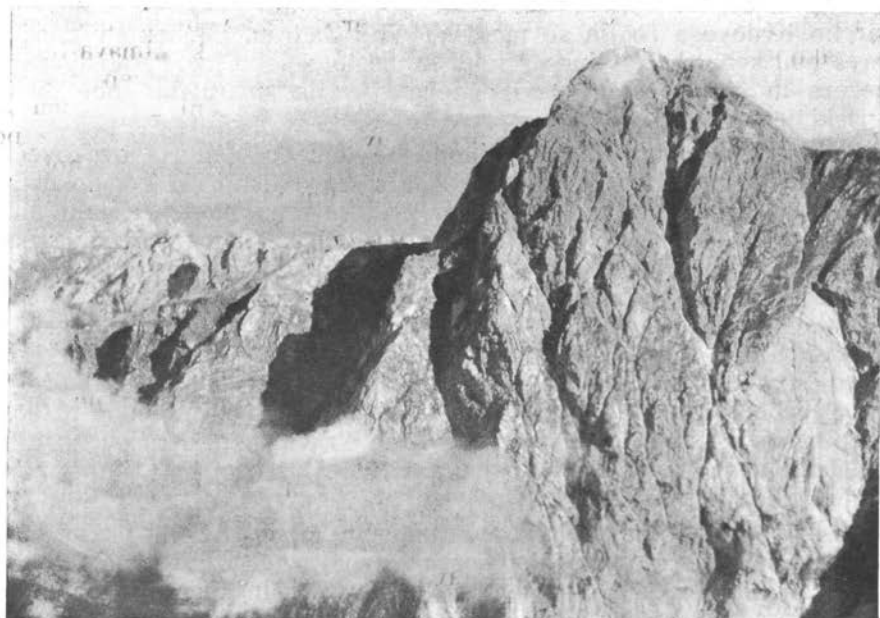
Mali Mangrt (2259 m), severni stražar svojega velikega imenjaka, je jako strm in baje težko pristopen vrh. No, midva, ki nimava težnje po plezalskih lavorikah, sva ga zložno obšla, dasi si je treba na nekaterih mestih tudi z rokami pomagati, kar pomeni gorohodcu le ugodno razdelitev sile in napora. Prav tako je šlo brez težave po prvem snežišču, saj je bila gaz v mehkem snegu dobro izhojena. Vzpenjanje po pečinastem svetu lajšajo klini in žične vrvi, ki so jih napravili še v predvojni dobi. Ker mi je bil cepin bolj v oviro ko v oporo, sem ga položil v varno zavetje. Saj sem opazil, da so turisti, vračajoči se z vrha, tudi brez cepinov opravili svoj vzpon.

Nekaj mi je dalo misliti, ko smo se srečavali s temi neznanci. V naših gorah se planinci prijazno pozdravljajo, čeprav si niso znanci. Saj se na planinah čutimo tovariše, ko nas zbližuje isto stremljenje, isto udejstvovanje. Tu pa so vsi molčé mimo naju brzeli, ne da bi se z besedo izdali, kateri narodnosti pripadajo. Menim, da je tako ponašanje izraz bojazni ali nezaupnosti. Vsaj na planinskih turah tudi v tujem svetu naj bi se vsak čutil za enakovrednega člana človeškega občestva! Ali bi ne kazalo, da bi mednarodna organizacija planinskih društev priporočila in uvedla enoten planinski pozdrav, vsaj za pokrajine, kjer se srečavajo mednarodni turisti? Predlagal bi starogrški »haire« ali latinski »ave« ali, da bi mi kdo ne očital staroklasične tendence, ki v današnji dobi ni v modi, kar pozdrav pirenejskih planincev Baskov: »Agur!« Saj so se tudi pri turistih udomačile baskovske čepice. Zakaj torej ne bi uvedli pozdrava, ki je običajen pri tipičnih gorjancih, kakršni so Baski! Torej: agur!⁴

V takih mislih sem se vzpenjal po skalovju proti nebu, kjer se pričinja ona gredina tik nad Mangrtsko severno steno, ki velja za opasno. Tu mora gorohodec oprezno paziti, da vsako stopinjo varno zastavi. Ker je bilo tokrat toplo poletje, je bilo sneg večidel že pobralo, tako da se poševna steza dviga po melinastem talem svetu. Kjer pa drži sled po snežiščih, je bila stopinja v rahlem snegu še varnejša, tako da prav nič nisem pogrešal cepina. Po zmrzlem snegu ali srenu pa bi bilo treba uporabljati vse varnostne predpise, če nočeš, da ti spodrsne in ti je zdrk preko tisočmetrske stene na Mirnjek v znožju neizbežen. Spominska plošča ponesrečencu (z datumom 26. decembra 1924), pritrjena v steno nad tem kočljivim mestom, ti je resen memento...

V velikem loku, z enakomernim vzponom sva srečno prešla ta kočljivi prehod. Ko pa prideš na prisojno plat, stopaš brez napora

⁴ Kot »curiosum« naj omenim, kako sem poizvedel za baskovski pozdrav. Ker v Ljubljani nisem dobil slovarja baskovskega jezika, sem se na osnovi podatkov v novem Brockhausovem leksikonu obrnil na Académie basque v Bayonnu (dep. Basses-Pyrénées). Za odgovor sem prejel prijazno pismo, v katerem mi abbé Jean Elissalde iz Mendronde sporoča, da je taka akademija v španskem Bilbau, torej v sedanjem vojnem ozemlju, on pa da je član te akademije. Dalje navaja razne pozdrave v baskovskem jeziku, n. pr. »Jainkoak dizula egun on« (= Bog vam daj dober dan!) ali kratko: Egun on (= Dober dan!). Običajni pozdrav, ki pomeni isto ko lat. »ave« ali naš »zdravo!«, se glasi: »Agur!« — Že navedene besede pričajo, da je baskovščina jezik, ki se bistveno razlikuje od kateregakoli indoevropskega jezika. — W.

Mangrt s Srednje Ponce

Foto dr. Brilej

in brez opreza dalje, vedno vkreber, vedno med grivami raznih cvetk in zelišč. Kako bogat je njih nabirek v zgodnejšem letnem času, sporoča Freyer v svojem zanimivem potopisu.⁵

Naposled minejo tudi najskromnejši pojavi cvetane. Še preden zagledaš triangulačno piramido, že slutiš in čutiš, da se bližaš vzvišenemu cilju. In tako sva tudi midva deset minut pred poldnevom zavzela sijajni vrh ter se predala ugodju, kakršno pozna le oni, ki se iskreno zave, da je kot skromno bitje stvarstva deležen tu mogočnega veličastja božje prirode. Tu se mu razprostre pogled po širnem svetu, da se čuti sproščenega in povzdignjenega, medtem ko ga v globeli duši tesno ozračje doline Šentflorjanske. Utegnil bi kdo oporekati: »Saj se v aeroplanu lahko še više dvigneš in še širši obzor uživaš!« — »Res je tako,« bi mu odvrnil, »a tam te je ponesla v višave tuja sila brez tvojega napora, tu pa si sam s svojimi močmi in po svoji volji dospel na gorski razglednik, kjer te čaka idealna nagrada za tvoj trud!«

Naj pisec drug razgled vam popisuje, če misli, da ga more z besedami dostojno opisati! Veliki Klek v Visokih Turah je pač največji vrh, ki je viden malone z vseh višin našega alpskega sveta. Zato poišče oko najprej njega. Na zapadu se vrsté grebeni Karnskih Alp tja do tirolskih Dolomitov, na vzhodu pa naši domači orjaki

⁵ Gl. članek Henrik Freyer na Mangrtu leta 1836 in 1837 (Plan. Vestn. 1936, str. 380 in 390).

s Triglavom, Škrlatico in Jalovcem kot bližnjim sosedom. Tam doli preko Krnovega roglja se modrika sinji Jadran. Globoko v znožju zreš pod seboj bele vijuge predelske ceste, zeleno krpo Rabeljskega jezera in dva v temni okvir vdejana svetla smaragda: obe Mangrtski jezerci.

Planinec, ki misli, da se bo tu na temenu Mangrta ovekovečil s podpisom v spominski knjigi ali da si bo odtisnil žig kot dokazilo opravljenega poseta, se v svojem pričakovanju moti. Za take naprave, ki so na naših prominentnih vrhovih običajne, ondašnja planinska organizacija ne skrbi. Pač pa so nametani v železno škatlo listki in vizitke z imeni posetnikov, v raznih jezikih, tudi v slovenskem. Jožica iz Bovca pa je seveda vpisana kot Giuseppina da Plezzo. Debelo uro sva s tovarišem prebila na tem solnčnem razgledišču. Točno ob 13. uri sva krenila po isti poti nazaj, saj druge ni na izbero. Seveda je poslej kaj naglo šlo po znanih sledéh nizdol. Cepin me je čakal. Naravno, da sva na Traviškem sedelcu krenila na pot, ki sva jo bila v jutrnji megli zgrešila, tem bolj, ker je obenem bližnjica za sestop.

Izprva je treba stopati po rušljivem melju, dokler se ne približaš Nosu, kjer se pričinja rušast, travnat svet. Tod so se še pasle, menda zadnji dan na svojem povratku z višinskega plandovanja, ovce, ki so se še dopoldne gori na sedelcu zvedavo krog naju motovile. Živ vrelec sredi pobočja te vabi k prijetnemu odpočitku, da še enkrat pregledaš Mangrtsko grmado nad seboj in mogočno globel Mangrtske doline pod seboj. Nato se spustiš po gladkih pečinah skozi dokaj strm preduh, ki je dobro zavarovan s klini in z vrvmi, da prideš na prodnati Mirnjek, ogromno melišče na dnu Mangrtske stene. Diven prizor so nudile ostrozobčaste Ponce — mejni zaslon med obema državama — ko jih je obsevalo popoldansko solnce.

Naposled dospeš v gozdnat predel, kjer te dobro izhojena in tudi markirana pot privede po pravcati drči na Tamarsko zelenico. Točno dve uri in pol je trajal ves sestop z vrha, kar bi značilo za vzpon dobre štiri ure. Zdaj mi je postalo jasno, kod bi bil moral v jutrnjem somraku kreniti, da bi prišel na Traviško pot. Za prihodnji poset Mangrta sem si to izhodišče trdno vtisnil v spomin.

Poslednja šetnja mimo obeh jezerc tja do državnih mejnikov je bila le v prijetno zameno po sicer ne naporni, vendar v polni meri pozornost zahtevajoči hoji po mangrtskih rebréh. Ob 17. uri, ko je tonila solnčna obla tam za grebeni Poliških Špičkov, sva opravila predpisano prijavo pri italijanskih, nekaj minut nato pri naših obmejnih stražnikih. Še je bil svetel dan, ko sva po srečno uspeli mangrtski turi pila na domačih tleh, v prijaznih Ratečah, zaželeni likof: biserečo se slatino, začinjeno z malinovcem.

Mangrtska tura se da torej opraviti v enem dnevu, samo čas se mora pametno izrabiti, prav po načelu starega reka: »Rana ura, zlata ura.« Le-ta bi se »ad usum« planincev lahko glasil: »Ob rani uri na goro se žuri!«

(Konec prih.)

S Karavank med Vojščico in Kepo.

Vojščica (nekateri mislijo, da je za pravo prav Loščica, to je Loška planina, kakor se je koroška vasica Šent Job pod njo nekdanj imenovala Zgornje Loče) je velika planjava, ki se dviga rahlo h grebenasti in travnati kopi, njenemu najvišjemu vrhu. Ne tostran niti onstran iz doline se ne odraža vidno iz upadajočega grebena Karavank; na vse strani jo oklepajo gozdovi, ki sekajo in zakrivajo njene obrise, a vendar ne jemljejo razgleda z nje naokrog. Vojščica je kakor tribuna, s katere se vidijo vse naokrog sosedna pogorja. Ta velika planinska ograda je po obliki in obširnosti kakor ustvarjena za smučarsko igrišče; pod okriljem bližnjih Martuljkovih vrhov in v soseščini Dobrača pa se dojmi kakor zelena višinska gugalnica.

Od planine Blekove, ki se Vojščice skoraj dotika, dalje proti vzhodu izraste Karavankam ostra hrbtenica, skakljajočo višinsko linijo pa skalnati prod razjeda zlasti na severni strani. Ta linija je presegla sedaj 1800 metrov in pokrajina se je nenadoma izpremenila. Ni več obširnih planinskih trat, obdanih z vseh strani od lesovja, brez slehrnega skalnatega rebra; stisnjeni podanki grebena so razrezani po kozjih stezicah, koder so še borni pašniki okoli ruševja; kjer pa se apnenčeva skala ruši v strme žlebove, tam krpa sleč svoje preproge in invalidi macesnov omagujejo pod vrhom. Strnjeno gozdovje zaostaja na stranskih rebrih, pogorska gmota se v njih razširi šele nižje in razgled z grebena nudi razčlenjen ves pogorski skupek; žilaste tokave se pričenjajo izpod grebena, se zbirajo potem v temnih grapah in rinejo kot hudourniške dolinice daleč ven v podgorje. Tipično obliko ima v tem predelu vrh Grajščice, ki je najvišji vrh zapadno od Kepe sploh; povzpel se je na višino preko 1900 m. Že od Vojščice vabi s svojim višjim in zanimivejšim položajem in s svojo nosato obliko, še prav posebno pa se v grebenu odraža od koroške strani.

Višinska šetnja po grebenu od Grajščice dalje preko Maloškega Poldne, ki se je nagnilo malo izven črte na koroško stran, in preko Črnega vrha in Kresišča do sedla Belce je zelo kratkočasna, čeprav zamudna. Ves čas je pod nami kakor na dlani koroška pokrajina Beljaške okolice z Baškim jezerom in s spodnjo Ziljsko dolino. Greben oklepa na kranjsko stran planino Grajščico od severa, na jugu pa stoje posamezni vrhovi predgorja, ki so le neznatno nižji od njega. To so Lepi vrh, Murnovec in Baščica.

Turistovsko markacijo smo izgubili že pod Vojščico; nanjo nalletimo šele spet pod Jepco v precej izsekanem sedlu Belce, iz katere drži ena od turistovskih poti na Kepo. A Kepo smo v njeni izraziti trapecasti obliki ugledali že, ko smo se spustili iznad planine Grajščice preko prevale pod Črnim vrhom. Kljub temu pa, da ta planinska izprehodna pot ni zaznamovana, je vendar vredna svoje hoje, ker niti ni tako dolga, da bi se oko zdolgočasilo ob nji. Veliki oltar Julijskih Alp, z belimi lisami snežišč v senci osojnih prepadov, z

ovojem kipečih oblakov, se razprostira k njeni južni strani; v predgorju zakopana nevidna struga Save pošumeva k tej romantični sliki. Zastrta plast neba se k njeni severni strani odpre in razširi nad koroško pokrajino solčnih naselbin, polja in jezer. Ta slika se odgrinja in dopolnjuje ves čas grebenskega izprehoda.

Koroške podgorske vasi imajo tu v Karavankah svoje srenjske planinske pašnike in poleti srečujemo tod koroške pastirje. S svojim spodnjeziljskim narečjem se bodo le neradi spuščali v pogovore z neznanci, a radi se bodo pomenkovali s kranjskimi drvarji in lovci, ker med njimi obstoji neko sožitje in žlahta rutarjanov. Spodnja Zilja in Dolina — njuni prebivalci so s sorodstvi združeni med seboj, tudi narečje jim je podobno. Tako se more reči, da Karavanke tukaj, kakor na zunanji videz ločijo pokrajino, jo vendar po narodu spajajo in so prav v celoti na š planinski svet; planine v tej romantični okolici sicer premalo očitno vabijo in so zato javno zapostavljene, v resnici pa niso tako malo kratkočasne in nemikavne, da ne bi služile češčega obiska planincev.

Za turista bi dobila grebenska partija po tem delu Karavank dober zaključek v vzponu na Kepo (domačini jo imenujejo »Jepo«, kar bi bilo pravilno, a v pisavi nam je Kepa že udomačena); šele Kepa nosi zopet nekaj pomen izrazite turistične planinske točke. Od omenjene strani je Kepa najbolj zanimiva in nudi več variant dostopa. Njena stena je strma in globoko pod sam greben razčlenjena; po njem služi za prilično vabo tudi plezalcem. Avstrijski planinci si jo kaj radi izbirajo; njeno podnožje je nedaleč pod sedlom Belce onstran. Tako bi mogel plezalec priti na svoj račun, ako bi svoj grebenski izprehod zaključil z malo plezanja preko skalnatih nosov Kepine stene. Sestop s Karavank na koroško stran je mogoč povsod, zaradi tega bi se mogel poljubno vključiti obisk gorskega podnožja okoli Baškega jezera, ki je glede svoje prijazne lege itak znano.

Dočim so dohodi od strani Save Dolinke skozi globoke grape in hudourniške dolinice do glavnega grebena tega odseka Karavank precej nerazgledni, nudi koroška stran grebena prav do podnožja očem na vse strani odprto polje; tu je pobočje brez predgorij in se spušča v obliki strehe enakomerno v dolino. Vrhovi t o s t r a n, ki se včlenjajo prečno v glavni severni greben, ne dajejo nobene povezanosti, čeprav so nekateri celo nekoliko višji. Z njih se tudi ne nudi tisti razgled v široko kotlino podnožja, kakor z glavnega grebena. Zato so zapuščene vse Karavanke na tem delu; v tekmi z dolino Vrat in z Martuljkovo skupino Karavanke s savske strani daleč zaostajajo, edino Kepa še včasih odnese kako četo turističnih dirkačev, ki se morejo pohvaliti, da so to dolgo turo napravili v kratkem času.

Vse drugače je s koroške strani, ali pa na tisto stran. Na celem odseku se spuščajo poti in steze z grebena naravnost nizdol, po rebrih ali po gorah, često menjaje smer in pogled. Ni jih težko zasledovati z vrha. V glavnem se stekajo v štiri sestope, pod Blekovo, pod vrhom Grajščice ali Trupejevim Poldnem, pod planino Grajščico izza Maloškega Poldna, Grebenca in Kresišča, ter pod sedlom Belce

pod Kepo. Ti glavni sestopi, seveda povečini neobeleženi, vendar dosti obiskani od turistov, vsaj avstrijskih, se spuščajo v dolino pri slovenskih koroških vaseh Brnci, Maloščah in Ločah. Prehajajo pa prej še pas planinskih goličav, kjer so naselja rutarjanov z gorjanškim obeležjem, kakor je njihov značaj v celoti ohranjen.

Prave poti z Vojščice na koroško stran za planinca sicer ni, čeprav je vse njeno gozdno pobočje tudi preko grap prehodno. Bolj odprta in zanimiva je morda pot, ki drži malo vstran z Blekove čez Pridol in z njega na dve strani proti Gropičam in proti Teharčam, dvema vasicama tik ob robu dosti široke Ziljske doline. Pot je deloma skrita v gozdu, deloma stopa po rebrih na plano in je jako nepregledna; je pa ena najkrajših zvez s Srednjim vrhom in z Martuljkom tostran. Zato po njej mnogo hodijo, pa ne turisti, marveč lovci, pastirji, tihotapci, in nima znaka planinske poti, kar vsak graničar planincu dokazuje.

Sestop z vrha Grajščice je kratkočasnejši in je mogoč po raznih preglednih variantah; ogibati se je hudourniških sotesk. Vrh Grajščice je na razriti gmoti skalnatih in peščenih skladov nazidan kakor prižnica; izpod nje se spušča malo izprožena reber naravnost nizdol. Po nji se pri sestopu ves čas najlepše podaja dolinska slika Spodnje Zilje, ko zavija k Dravi, in Beljaka z okolico tja gor do Baškega jezera. Privrhu je tu dosti skalnatega proda, turistijske romantike, občutka oddaljenosti od sveta in prisotnosti samotne narave. Velike površine igličevja, s katerim je porasla niže doli vsa reber med hudournikoma Bistrice in Suho, se tudi odmikajo še niže od te lepe in samotne planinske steze; njih robovi, deloma potisnjeni vstran od planinskih pašnikov, okvirjajo menjajočo se sliko solčnega dolinskega sveta. Prava zdravilna kopel za oči je ta osojna pot v toplih poletnih popoldnevih!

Tretji sestop je pod Črnim vrhom in pelje s planine Grajščice skozi vrata med njim in Maloškim Poldnem proti Ovčini, kjer se združi s potjo, ki prihaja izpod Kepe z desne strani. Tik pod grebenom pušča na levi skalnate kotline Grebenca in Plajerce, kjer se je nekdanj kopala svinčena ruda, kakor drugo ime že samo pove. Tudi ta pot ima zvezo s Srednjim vrhom in služi pred vsem lovcem in pastirjem. Pot izpod Kepe, ki je grajščinska, lepo izpeljana pošev preko pobočja, se ob združitvi z njo razdvoji v dve smeri proti vasem Loče in Malošče. Na tej točki vidimo dobro ohranjene razvaline Starega — Bekštanjskega — gradu, ki stoji na obrasli strmini in ima lep razgled po Ziljski dolini navzgor. Med turisti, obiskovalci te kočice, smo mi resnično bele vrane, kakor je sploh severni del Kepe s svojimi skalnatimi prepadi bolj odmaknjen našemu zanimanju, nego bi to zaslužila Kepa, ki vendar vsa in celotna s svojimi koreninami stoji na n a š e m ozemlju.

Omenimo še romantično točko Šentkocjan, velikanski sklad navpičnega skalovja z znamenito cerkvijo, staro plemiško ustanovo, na vrhu, ki je zagromaden v dolini pod Starim gradom. Točka je izredno romantična; priporočljiva je za sestop. Navadno sameva z mežnarjevo hišico kraj cerkve. Napolni pa se ves skalnati hrib z

ljudstvom, kadar hočejo kaj od Boga izprostiti; nezavestno uživajo tedaj gorsko krasoto. Ob takih prilikah se vidi, da so Karavanke tu- in onstran naše. Poleg šentkocjanske cerkve se nahajata pod tem predelom Karavank še dve cerkvici, ki sta zgodovinsko pomembni; to je cerkvica pri Šent Jobu nad Brnco in Sedmih Studencev blizu Šentlenarta pod Vojsčico.

Planinski pohajalec — le ta sme brez škode za svoje ime hoditi z lovci in pastirji — sme in zna tudi ob skromnih pohodih imeti nov užitek. Pokazal sem mu majhen del neprehojenih poti.

Tone Flegar:

Prečnica od Velega Polja do Vogla.

Plezanje po strmih stenah in grebenih s težkimi podvigi, to je izkaznica modernih alpinistov, pridobljena z velikimi telesnimi in duševnimi napor. Preti pa nevarnost, da plezalna strast prehaja v enostransko manijo, ki more privedi v pogubo. Da se to prepreči, je najbolje, če planinec poleg vzponov z visokim eksponentom uvrsti v svoj program bolj širinske in dolžinske ture. S takim menjavanjem se strast nekako sama zavre. Poskusite se po težki turi s podobno, kakor sem jo napravil sam po Bohinjskem gorovju l. 1934. čez vrhove: Prevalski Stog, Jezerski Stog, Ograde, Kreda, Slatno, Prvi, Srednji in Zadnji Vogel.

Iz Velega Polja sem se v lepem jasnem poletnem jutru ob štirih vzdignil pri Jezerski Prevali. Zavil sem na desno in po vzhodni strani dosegel vrh Prevalskega Stoga v prijetnem, lahkem plezanju in odtod skušal priti po grebenu na Prevalo. Oviro pa sta delala dvojčka Adam in Eva. Že sem nameraval sestopiti po južni strani v zapuščeno planino Jezerce in odtod doseči Prevalo. Kar opazim nižje pod grebenom gamsove sledi. Take sledi šestokrat rešijo izkušenega planinca iz zadrege. Res! Gamsove sledi so me varno pripeljale malone na sedlo Prevale. Odtod sem po lahkem grebenu obiskal vrh Jezerskega Stoga in se vrnil na Prevalo.

Sestopil sem nato po zaznamenovani stezi na planino Jezerce. Odtod sem se vzdignil na sedlo Lazarske Prevale, odkoder sem prispel po prav lahkem, prijetnem grebenu na vrh Ograd. Dva, tri obrate, da se razgledam, potem pa dalje, ker me čaka še dolga pot. Sestopil sem po strmih travnatih vesinah proti planini V Lazeh. Krenil sem pa prehitro na desno in sem zašel v skoke, ki sem jih pa srečno zdelal. Na planini V Lazeh so ravno »sekli rovt« (»rūtec«); Gorenjci pa tudi Korošci, pravijo tako, kadar kosé v planinah. Pa vprašam starega očanca, naj mi pokaže vrhove, ki sem jih še imel v načrtu. Prav rad je to storil. Zraven pa je še pristavil: »I kaj, ste tam gor kaj pozabili?« — »Prav nič; rad bi se malo zgibal!« sem mu odgovoril. — »No, potem pa kar koso in grablje v roko!« se je odrezal.

Opazoval sem, kje bi šla moja nadaljnja pot. Prišel sem do zaključka, da bi bilo najbolje doseči malo sedlo med vrhovoma Kreda in Slatne. Vprašal sem očanca, če se da priti tja gor. Pa mi odvrne: »Kako da ne! Saj bi še konja za uzdo gor privlekel!« — Zadovoljen s tem odgovorom, sem se umaknil v senco in se odpočil. Dobro spočit sem se vzdignil proti omenjenemu sedlu. Pa ni šlo tako gladko. Moral sem hoditi precej po vseh štirih, pa tudi izbirati prehode, da sem došel na sedlo. Ko sem pregledal nadaljnjo pot, sem videl, da bo še prav »prijetno«: gor pa zopet dol, z vrha na vrh. Obiskal sem še vrh Kreda, ki je ležal na desno. Potem sem počasi stopal po lahkem grebenu čez vrhove Slatne, Prvega, Srednjega in Zadnjega Vogla, uživa je krasen razgled po bohinjskem in triglavskem delu Julijskih Alp. Nobena zapreka se mi ni stavila na pot in ves čas sem hodil »po svojem«. Ali ni to tudi užitek?

Z Zadnjega Vogla sem sestopil po lahki zahodni strani na lovsko stezo, po kateri sem dosegel zaznamenovano pot v dolini Zajezeri. Sredi popoldneva se je končala moja pot v koči Pri Utah.

Severovzhodni raz Kalške gore.

(Nova varianta Modec-Režekove smeri v osrednjem delu raza.)

Bilo je meglenega dopoldne ob 10. uri, ko sva s tovarišem vstopila na mestu, ki je popisan v »Našem alpinizmu«. Do gredine sva plezala po Modec-Režekovi smeri. Ker sva si pa hotela ogledati možnost vzpona preko izrazitih gladkih plati, ki so dobro vidne s poti na Kokrsko sedlo, sva krenila v levo po gredini, ki se oži v dokaj udobno polico, nad katero se strešijo že omenjene kompaktne gladke plati. Polica se konča v osrednjem prevesastem delu raza, ki se grbanči navzgor ob gladkih plateh; z njimi tvori poč, ki sva jo premagala z gvozdenjem polovice telesa. Toda poči zmanjka in ven moraš na levo v prevesasto steno. Da ti je to mogoče, vtakni v razpoko, ki jo najdeš nekje ob levici, klin; dasi samo zataknen, bo prenesel težo tvojega telesa, kar je potrebno, da se obesiš vanj iz poč in da odtod premagaš jedrnato, ne posebno izrazito preveso, nad katero skoraj najdeš krasno varovališče. Edino na tem res zelo težavnem mestu sva s tovarišem rabila kline. (Važnost treninga! Turnc!) Tovariš me je namreč varoval na enem klinu, jaz pa sem zataknil drugega v že opisani razpoki. — Nadalje vodi najina smer naravnost navzgor do poševne pokline, ki mejniči gladke plati in te pripelje na položnejši del raza; tu sva se s tovarišem razvezala. Ko sva dospela do prvih večjih škrb in, ki tvorijo greben vzhodnega vrha Kalške gore, je bila ura ena popoldne. Od tod sva prečila proti žlebu, ki je dobro viden iz koč na sedlu; po njem sva sestopila.

Plezala sva v dokaj gosti megli, tako da često nisva ločila drug drugega. V drugi polovici višine je jelo deževati.

Plezala dne 31. maja 1936: † Bojan Lovša, Miro Pleterski.

Naš kotichek.

JESEN NA KOROŠICI

Bogdan Jordan.

Korošica; oktober 1. l.; sneg.

V zimski sobici samevam, kraljujem.

Zvečer tretjega dne se je od vzhoda vzdignil veter, težek in oster. Nekaj se bo spremenilo. Presenečen bi bil, če se ne bi nič. Ko sem šel ven po sneg, je bila postala ekala že mrtvo-siva, v topem pričakovanju je ležal gorski svet. Težko in sivo je ležalo v zraku.

In res, v temni noči se je zgodilo. Z nastajajočim mrakom so divji glasovi prihrumeli in besneli okoli koč. Vihar! Sneg je metalo ob vrata, oknice so tolkle ob zid. Pol noči sem predremal, pol preždel v kotu, drgetajoč in šklepetajoč z zobmi.

A sredi noči je bil vihar premagan. Osramočen se je umaknil in ko me je nočni hlad vrgel z ležišča, sem gledal, kako se je zunaj čisto počasi, korak za korakom, umikala noč. Neprodurna črnina je prehajala v zaspano sivino in

Pod Ojstrico — zadaj Dedec

Foto Jordan Bogdan

prek sedla se je stegal po ploskem dnu kotline že prvi svit prihajajočega dneva. Vedno več svetlobe je bilo.

Megla pa je brezglasno in trdovratno ždela ter se trudno vlačila ob po-bočjih. Vendar sem po zajtrku pograbil cepin in se zagnal v breg: po plaz, ki sem se vdiral vanj do pasu, po rušju, ki mi je zapletalo noge. Z rastočo višino se je redčila megla, zaslutil sem solnce v višinah. Ko sem načel strmi plaz, ki se dviga visoko gori pod sam vrh, sem na sebi že čutil prijetno gorkoto, pod seboj pa toliko neprijetnejšo mehko. Cepin sem zasajal nad sabo ko v smetano. Raz je ponekod kopen; po njem je šlo hitro naprej.

Sredi dne sem slonel na vrhu ob piramidi, sredi velikega molčečega sveta in zlata in sinjine. Sam s svojimi mislimi. Kako močnega in srečnega sem se počutil! V trudno prijetni dremavici sem premišljal o ljubezni v teh pustih dneh mestnega životarjenja in o ljubezni do teh mrtvih skal in belega snega. Žarka luč je slepila pogled, ko tih blagoslov v cerkvi je ležala čez krajino nad valovitim meglenim morjem.

Ko je solnce stalo že nizko in se je bila Dedčeva senca sprostrla že visoko navzgor po Korošici, sem se vračal, samotni, močan, srečen. Po plaz sem ne-ugnano divjal navzdol, v višini Dedca me je zagrnila megla. V nekaj minutah sem bil doli.

V megli je ždela zapuščena koč, v meglo so strmolele gore, jaz sam v njih sredini, ubog in bogat...

Jedva se je večerna zarja odbila od zadnjih slemen v daljavi, tam ob Mokrici, že želim, da bi božje solnce stalo nad bleščečo se belino in grelo, sijalo, oživiljalo. Nenehno bobni voda v žlebu. Mesec na nebu. Sneg srebro. Dedec molčeča sfiga. Noč strah.

Skozi vrata se plazi mraz. Mokre stene. Mir in tišina v sobi, da bi čul svoje misli. V peči plapolala ogenj. Iz noči sije odsev mesečine, kakor kita polletnega cvetja.

V ozračje, razširjeno od praznote in tihote, se širi velika, žalostna duša noči, pa v tolažbo mi je, da šumi voda v žlebu in odmeva v noč. —

Jutro. Čakaš ga vso noč. Spiš le na poskušnjo; deska je trda, da boli, in mraz je strupen, da zebe. Ne veš ne za uro in čas; vse je tako enako, tako brez toka. Končno: skozi špranjo v vratih zaznaš jutro. Zakuriš, oživiš otrple ude, kuhaš, ješ.

Zunaj se prepenja modro nebo nad zasneženo, čisto, negibno krajino; solnčni žarki jo objemajo, da vsaka snežinka tega brezmejnega snežnega polja sije ko demant.

Hej, človek! Deske pod noge in ves ta prelestni svet je tvoj! A težko izbiraš: Petkove Njive? Škarje? Dedec? Veliki vrh? Cepin v pest: Ojstrica, Planjava!

Videl boš, kako lep je sneg, kako lepe so skale in kako je ves svet velika sladkost.

Meglenega jutra sem se spravil na Planjavo. Globok sneg je ležal med skalami in rušjem. V kotih se je skrivala še siva tema. Medel svit se je razširil in dal sivim gmotam obliko in življenje.

Od Petkovih Njiv sem se vzpenjal počasi in enakomerno po plazéh in skalah. Vse je tu negibno. Nad podvesi visé dolge ledene sveče. Sfinga Dedec straži nad kotanjo; mirno, brezizrazno. Tedaj stojim tudi jaz nepremično; za hip me je obšlo, ko da sem zaklet jaz, z menoj sneg in skale okoli mene.

Truden grem dalje, vsevdilj v to brezkončno pusto praznino. Zopet sem v mokri megli; v višini Škarij že grozé gosti temni oblaki. Tam je zakleti grad. Nobena svetloba ne prodre té strašne puste teme, nikjer se ne odpre obzorje. Res, vse je zakleto. Okrog mene megla in oblaki in tema, pred menoj brezupna težka pot, v meni tiha bojazen in trudna naveličanost. Za menoj — umik.

Grom.

Ali ga vidiš, pekel? In slišiš?

Stojim, čakam; znova zabobni, dolgo se odbija strašno, težko grmenje po gorah.

Obrnem se nazaj. Jelo je snežiti. Sledovi so bili skoraj zameteni.

V koči pospravim in odidem. — —

Pod Rzenikovo steno sem prišel iz megle. Spodaj v Beli so pele sekire, zdaj pa zdaj je kje zahreščalo drevo in z močnim truščem treščilo na tla. Ta ropot je odmeval po gozdu in počasi nekje zamrl. Daleč onstran Bistrice se je nad Kalci pletlo neurje. Tudi za Dedcem je grmelo. Kakor trudna žalost so se pomikale raztrgane megle. Nad Kalško goro se je prelomil blisk. »Zdrav, Bojan!«

In gamsi! Koliko skritih in tihih tragedij se takole dogodi v gorah. V vzhodu grap so tihi grobovi, bele kosti počivajo globoko pod snegom.

Gora pa molči. Sfinga.

Le mladi sneg se lesketa ko cvetje na grobovih. Mi pa živimo.

Bilo je pred davnimi leti. Dogovorili smo se, da gremo v Kamniške Planine.

V nedeljo zjutraj sva se z Danilom peljala v Kamnik; tam naju je čakal Jože, ki je šel tja že dan poprej, da nam preskrbi nosača. Tedaj še namreč niso bili v rabi sedanji praktični nahrbtniki. Jože in nosač sta naju čakala na kolidvoru v Kamniku. V bližnji gostilni smo zložili prtljago v koš in odrinili peš proti Stranjam. Tu se je pričela pot v hrib. Po daljši hoji — enkrat smo tudi zašli — nas je z Osredka doli zagledal prijatelj Mirče, prireditelj izleta. Peljal nas je k bližnji pastirski koči, kakršnih je na Osredku dosti. Tam smo dobili latvico izbornega kislega mleka z debelo smetano. Po okrepčilu smo legli po travi in uživali krasen razgled; jaz pa sem po navadi vzel svojo skicirko in si slikal zanimive pastirske kočice. Še danes si rad ogledujem te skice kot spomin na svoj prvi izlet v planine.

Ko se je ura nagibala proti eni popoldne, nam pokaže Mirče na nebu meglico, rekoč: »Fantje, kar dvignimo se, da pridemo še pred dežjem na Koren.« Tam je imel Mirče svojo letno rezidenco. Toda da bi ob tej meglici in ob tako krasnem solnčnem dnevu mislili na dež? Mirčev opomin je šel gladko mimo naših ušes in zabavali smo se dalje. Po preteku dobre pol ure se je meglica pomnožila in nebo popolnoma pooblačilo. Urno smo pod vodstvom našega zanesljivega vodnika Mirčeta korakali proti Korenu. Ni minilo pol ure, že so padale prve kaplje (ne kapljice) in kmalu se je vsula gosta ploha. Stopili smo pod najbližje smreke in potrpežljivo čakali, da se je zvedrilo. Moj novi havelok je prestal svojo preizkušnjo izorno; niti kapljice ni propuščal. Ko je naliv ponehal, smo nadaljevali svojo pot in ob lepem vremenu dospeli do male dolinice, sredi katere je stala idilična pastirska koča, Mirčeto leto domovanje. Iz koče je stopil mlad pastir ter nas prijazno pozdravil. Pogledal nas je od nog do glave in dejal: »Mokri ste, pa nič ne dé; saj imam tu nekaj obleke; za silo se boste že preoblekli.« Nismo se mogli dovolj načuditi, koliko obleke in perila je imel ta preprosti pastir tu gori v planinah s seboj. Ko smo se preoblekli, je dal tudi vsakemu lesene cokle. Počutili smo se prav dobro! Pastir France je nato zakuril na nizkem ognjišču in nam sušil mokro obleko. Ker koča ni imela dimnika, mi ni treba praviti, kako smo se sušili mi in obleka. Jaz pa sem vzdihnil: »O, ko bi imel tu kozarec vina, dal bi zanj goldinar!« Jedva sem željo izrekel, že se je Mirče zasukal na peti, se priklonil pri nizkem vhodu, stopil v kočico in mi ponudil — kozarec črnine. Dobra je bila!

Zdaj pa naše bivališče! Najprej dohod. V blato in luže smo v primerni razdalji nanosili velikih kamnov; tako smo si napravili stopišče. Koča sama je imela dva glavna dela: sprednji je bil zidan iz kamenja, zadnji nezazidan, pokrit s streho na lesenih stebrih; tu je imela živina zavetje. Sprednji zidani del je bil pregrajen v dva dela; severni del, s posebnim vhodom od zunaj, je služil za shrambo mleka, masla itd.; južni del s podstrešjem nad shrambo je bil določen za pastirja in tu smo bivali mi. Ob steni, vzporedni z vhodom, je stala pastirjeva postelja, leseno korito, napolnjeno s senom; na levi steni nasproti ognjišču pa je imel France obešeno precej veliko ploščnato čutaro za vodo, ki jo je po dvakrat na dan donášal iz precej oddaljenega studenca. Poleg čutare je visela medena zajemalka, ki je bila bliščeča tedaj, ko je bila nova. Meni je odstopil France svojo »posteljo«, sam si je postlal v shrambi, za ostale tri prijatelje je bil nanosil že prej nekaj sena v podstrešje nad shrambo.

Kuharje smo imeli kar tri: Mirčeta, Danila in Franceta; saj smo imeli s seboj tudi dovolj jestvin: kave, sladkorja, koruzne, bele in ajdove moke ter dosti zabele. Mleka je bilo pa itak v izobilju. Prav ničesar nam ni manjkalo. Prvi večer je pokazal svojo kuharsko umetnost Mirče. Skuhal nam je koruzne žgance, dobro zabeljene z ocvirki; nalili smo si nanje še mleka — prvovrstna večerja! Zaradi utrujenosti smo se ta večer prav zgodaj odpravili počivat. Zjutraj okrog šestih je prišel pastir France kuhat kavo. Ko je bila gotova, je pripravil skodelice in segel po zajemalki, da bi jih napolnil. Ker se mu ni zdela dovolj čista, je pljunil vanjo ter jo jel brisati s svojim modrim, ne baš snažnim predpasnikom. Skočil sem iz korita in zavpil: »Stoj, stoj! Zajemalko bom jaz umil.«

On se je sicer branil, češ, »saj je umita, le obrisati jo je treba«; vendar se ni upiral, ko sem jaz posodo očistil pod čutaro vode, in uvidel je mojo razlago, da bo zdaj kava bolj hladna. — Od tedaj sta kuhala kavo Danilo in Mirče.

Po zajtrku smo se spravili na delo. — Mirče je namreč imel pripravljen smrekov čok za nogo pri mizi, ki smo si jo hoteli postaviti pred kočo. Poleg mize si napravimo tudi klopco. — Ko smo z delom pričeli, se je jela okrog nas zbirati vsa čreda z mladim bikom »Majolcem«, njih poglavarjem, na čelu. Majolčeva družina je vztrajno buljila v vse naše delo, prav po bikovo in teletovo. Ko smo bili z delom gotovi in smo se za hip odstranili, da prinesemo še les za ploščo pri mizi in klop, izstopi Majolec, ki je stal v sprednji vrsti svoje družine, koraka proti čoku, nagne glavo in ga podere z rogni. Ko smo ga zapodili, je s povzdignjenim repom oddirjal, se zasukal in zopet postavil »v pozo« med prvo vrsto svoje družine. Zabili smo čok zopet nazaj, toda trdnjeje. Jedva smo bili z delom gotovi, je Majolec ponovil svoj »juriš«, a brez uspeha, ker je Mirče z gorjačo zapodil njega in njegovo družino preko klanca. Zdaj smo delo dokončali. Nato smo si ogledali okolico, gori do Krvavca. Med potjo sem za zabavo lovil izpod skal hrošče in jih spravljal v eproveto, kjer sem imel nekoliko bombaža, namočenega v etru, da bi živalce takoj poginile; Jože je botaniziral, Mirče in Danilo sta se zabavala po svoje. Ko smo se vrnili, je splezal šegavi Mirče na streho koče, midva z Jožetom pa sva ga narisala z vso zanimivo okolico vred. Zbujajo se mi pač posebne misli, kadar vzamem to sliko v roke... Tistih planin, žal, od tedaj nisem več obiskal.

V koči sem mrtve hrošče stresel v posebno škatlico. Neko jutro, ko sem hotel škatlo izprazniti, vidim, da je v nji le veliki brzec sam, živ — okrog njega pa so namesto hroščev ležali le njih posamični deli, gornja trda krila in noge, vse drugo je ta požeruh pohrustal.

Tretji dan našega bivanja v tej prekrasni samoti sva z Danilom krenila na drugo stran bližnjega hriba. Pod veliko skalo, vrh zelo strmega, z redko travo poraslega brega sva iskala primerne prostora, od koder bi uživala razgled proti jugu. Pa se privleče gosta megla iz doline, da nisva videla niti za ped daleč pred sé. Stoje sva čakala, da se je megla prepodila. Ko sva hotela sesti, zagledava pred seboj črno, kakega pol metra dolgo kačo, ki se je vila v travi pred nama. Ne bodi len — sem jo brcnil s tako silo, da je v velikem loku odletela po zraku in padla daleč doli na konec pobočja. Nisva se dalje več zmenila za njo, sedla sva in gledala, gledala v svet.

Molk med nama je prekinil Danilo: »Zdaj pa si bom zapalil fino smotko tu gori, kamor je bržkone nikoli več ne bom prišel pušit,« je dejal in privlekel iz suknjiča kos štirioglatega lesa s kovinsko ploščico na enem koncu. Ko je to ploščo odrinil, se je pokazala okrogla vdolbina, napolnjena s petimi kratkimi smotkami. Ta originalna »doza« je služila prej za pošiljanje vinskih vzorcev; podaril mu jo je, kakor je pravil, neki vinski agent. Imenitna cigarnica, kaj ne! Ko je spustil nekaj dimov v sveži planinski zrak, je segel v notranji žep suknjiča in potegnil iz njega ploščnato, lepo brušeno steklenico. Odvil je kovinasti kozarček, ga napolnil in mi ponudil pristne domače slivovke. Kaj bi tajil — prilegla se mi je!

Ko je solnce že zahajalo, sva se vrnila. Blizu naše koče sem še stikal po hroščih, Danilo pa je obstal na skalnati strmini za kočo ter ogledoval živino, ki se je pasla tam okrog. Ko ga je Majolec zagledal, jo je ubral proti njemu, obstal pred skalo in buljil vanj. Danilo je bil v skrbeh, posebno zato, ker se mu je pesek pod nogami izmikal in je bila nevarnost, da zdrkne Majolcu prav pred roge. Klical je na pomoč. Mirče je z gorjačo prepodil Majolca.

Naslednje jutro smo se pripravili za odhod. Ostalo moko in zabelo smo preputili Francetu. Zato je obljubil, da nam napravi v slovo maselnjak, najfinejšo planinsko jed iz pinjenega mleka, politega na ajdove žgance. Obljubo je imenitno izpolnil.

Po obedu, ki je bil danes bolj zgoden, smo še nekaj časa posedeli, France pa nas je zabaval z raznim pripovedovanjem. Med drugim je pravil, da današnja noč ni prav nič spal; takoj, ko smo se spravili k počitku, jo je namreč ubral v dolino k svojemu dekletu, po četrtri uri zjutraj pa da je bil že nazaj, čeprav je samo za pot porabil dobre tri ure. »To nič ne dé,« je dejal, »saj sem pota vajan in za dekleta se stori itak vse!«

Nekako opoldne smo se dvignili in s težkim srcem odšli; saj smo se v teh dneh tako privadili prekrasnega kraja in izredno prijetnega brezskrbnega življenja, da bi bili najrajši ostali z Mirčetom vred še kakih štirinajst dni tu gori. Toda žal, vsakdo je imel svoje obveznosti in nujna opravila. Tudi našemu vrlemu Francetu je bilo hudo ob našem slovesu. Spremil nas je do Stranj. V Stranjah smo se dogovorili, da se takoj, ko se vrne Mirče s planin, snidemo v znani stari gostilni »Pri Brgantu« v Trnovem in tam obnovimo svoje prijetne spomine.

Mirče in France sta šla nazaj na Koren, mi pa v Kamnik, odkoder smo se z večernim vlakom odpeljali v Ljubljano. Med potjo je Jože predlagal, da pri Brgantu našega dobrega Mirčeta za njegove zasluge odlikujemo z redom »Velikega Majolca«. Na debeli verigi naj visi lesen voliček, ki naj predstavlja Majolca. Jože je obljubil, da bo vse potrebno preskrbel sam in tudi imel na slavljenca primeren govor. — Ko pa sva bila z Danilom za trenutek sama, sva sklenila, da dobi za šalo tudi Jože naše priznanje, ker nam je bil tako izboren kažipot, da smo zašli. Izročili mu bomo diplomu, ki jo narišem jaz; predstavlja naj turista, ki kaže sredi hriba z desnico »pravo pot« na Osrednek.

Po kakih štirinajstih dneh se je pojavil Mirče v Ljubljani. Takoj smo o nameravani izredni slavnosti obvestili svoje prijatelje. Točno ob osmih zvečer določenega dne smo bili zbrani vsi in Jože je nestrpno pričakoval trenutka, da nastopi kot govornik. Mojega sedem let starega sinčka smo vtaknili v obleko pažeta. Na dano znamenje je paže vstopil in prinesel na lepi blazini omenjeni red. Mirče, ki se mu o vsej nameri niti sanjalo ni, je ostrmel, ko je zagledal pažeta, na blazini pa originalni »red«. Takoj nato je Jože v izbranih besedah opisal vse Mirčetove zasluge in ga slavil kot izrednega aranžerja; po končanem govoru mu je obesil zasluženi »red« okoli vratu. Buren pozdrav in smeh! Prese-nečen sicer, se je slavljenec hitro znašel in se je z vidnim zadovoljstvom zahvalil za odlikovanje. Ko je natančneje ogledoval obesek, je zapazil, da to ni »Majolec«, marveč — kravica. Ravnodušno je segel v žep po svoj nožiček, izvršil potrebno operacijo in — pravi Majolec je bil tu!

Ko se je šunder nekoliko polegel, se je na dano znamenje zopet pojavil paž ter prinesel diplomu, zvito in povezano s senom. — Šele, ko je nastopil Danilo s svojim govorom, je Jože uvidel, da velja ta šala — njemu. Slovesno izročeno diplomu je urno razvil in zopet ni hotelo biti konca smeha.

Na ta naš izlet v Kamniške Planine večkrat mislimo; z veseljem, pa tudi z ožnostjo, kajti naš prijatelj Mirče nas je kako leto dni potem zapustil za vedno.

Obzor in društvene vesti.

Ne plaši gorske divjadi! Zveza lovskih društev se obrača na smučarje in vse planince s sledeče prošnjo: Planinstvo, zlasti smučarstvo in zimska turistika nevarno utesnjuje gorski divjadi življenjske možnosti. Predvsem divja koza že nikjer ni varna. Ne zlobnost, marveč nevednost, nepremišljenost in ravnodušnost so največkrat vzrok, da smučarji ali plezalci nesrečno, brez miru in varnih zaklonišč begajočo divjad z napačnim obnašanjem poženo v zaledenele, po plazovih ogrožene kadunje in tesni, kjer mora poginiti. Obnašaj se pravilno, to se pravi: ne kriči in ne razgrajaj, drži se markiranih potov, ne išči za vsako ceno novih smeri, ogiblji se prisojnih, slabo gozdnatih rebri; ob vidu divjadi ne obstoj, temveč pojdi mirno svojo pot ali še bolje: če moreš, se ogni, ako bi sicer divjadi, po stiskah zime oslabiljeni, bila zaprta njena pot, ki je je vajena! Ohranjajmo lepote in privlačnosti naših planin!

»Slovensko Planinsko društvo, podružnica Ruše 1901—1907—1937.« — S tem naslovom je ta podružnica izdala za 35-letnico svojega obstoja in za 30-letnico Ruške koče pet pol obsegajočo spominsko knjigo, opremljeno s 64 slikami in skicami, ki jo je inž. Terzan spretno uredil in Podravska tiskarna v Mariboru lepo in ukusno natisnila. Knjiga je prava monografija v vseh ozirih, ki so važni za spoznavanje Ruš in njihove podružnice; nobena edinica SPD se ne more

ponašati s takim vsestranskim delom, ki bi naj bilo vsem vzor! Knjiga je poučna in zabavna s prosvetnega stališča za vsakogar, tudi za neplaninca. Naroča se pri podružnici in stane vezana samo 10 din; služi lahko tudi za vodnik.

Po urednikovem uvodu se v našem, francoskem in nemškem jeziku označuje turistiški pomen Pohorja, potem se navajajo izprehodi in izleti iz Ruške koče. — Z naslovom »Naša granitna podružnica« piše dr. Jos. Tominšek o kremenitosti in dosledni vztrajnosti Rušanov od nekdaj do danes. — »V planinsko spominško knjigo« je Janko Glaser zapisal modro bodrilno pesem. — Dav. Lesjak je objavil svoje žive spomine o »Ruški koči in letu 1914« (v sumu izdajalstva so ga odvedli v zapore v Gradec). — V obliki »Kronike« je inž. Teržan na osnovi zapisnikov sestavil nazorno sliko o vsem podrobnem delovanju in nehanju podružnice izza ustanovitve do danes. — Zanimiva je zgodovina »Cerkve in kulta sv. Areha«, ki jo je spisal prelat prof. dr. Fr. Kovačič. — Topografsko skico za Ruše v zgodovinski in predzgodovinski dobi je pregledno sestavil »Jobc.« Pohorski Tijek« (Ivan Robnik) v zabavo in pouk vsakomur, tudi jezikoslovcem, šaljivo po vsebini in v pristnem pohorskem narečju »prpovejda 'z svr glave«, kaj je doživel z Žigartovim stolpom in s staro Ruško kočo. — Na koncu še knjiga opozarja na zanimivosti mejnega Kozjaka in na našo narodno dolžnost, da obiskujemo in bodrimo vrle, preveč samim prepuščene Kozjačane.

Tarczay Gizella, Bolgár földön, földrajzi regény a magyar ifjúság számára. Budapest 1936. — V obširni knjigi, 130 strani slovarske oblike, je sotrudnica Plan. Vestnika, dr. Gizela Tarczay, opisala in izdala svoj poučen, zabaven, v obliki živega pripovedovanja zasnovani potopis »V bolgarski deželi, zemljepis in zgodovina, namenjena madžarski mladini«. Pisateljica je znana po plemeniti težnji, da seznaja madžarsko razumnštvo s posebnostmi dežel in prebivalcev slovanskega juga, posebno njegovih planin, ki so ji pred vsem pri srcu. V posebnih predavanjih je v Budapešti že predložila zlasti naše slovenske planine, skupno s slovensko pesmijo; tokrat si je izbrala Bolgarijo in Bolgare za nazoren oris, ki je prav tako stvaren po strokovnih podatkih kakor pobuden po ljubko pesniškem slogu — pisateljico poznamo kot spretno graditeljico verzov — in po namenu, da medsebojno seznajanja in zbližuje narode. V knjigi čitamo prav tako bolgarsko himno »Šumi Marica« v izvirniku, kakor francoske, nemške... izreke in cerkveni »Gospodine, pomiluj«. Na naslovni strani lepo opremljene knjige se nam smešlja v barvni sliki (slikar Elemér Vezényi) brhka Bolgarka v pestri narodni noši, korakajoča nad živo zbirko izvirnih narodnih motivov; v knjigi sami je 21 posnetkov najznačilnejših bolgarskih krajev, zgradb, prizorov, in dva zemljevida, eden topografski za vso Bolgarijo, drugi planinski za Vitošo, Rilo in Pirin.

To potovanje je prav za prav dijaški študijski izlet družinice ali družbice pod vodstvom brižne učiteljice, ki skrbi za pouk in zabavo — tudi domači pes ima svojo vlogo! Uvodno poglavje pove, da so Bolgari v sorodstvu z Madžari, svoj orientalski jezik pa so pozabili; pot bo sledila Donavi (madžarski »Duna«) in bo družbo povedla do Črnega morja. Ob Donavi se omenja n. pr. Vukovar, se opazujejo čaplje, pravi izlet pa se pričinja v Bolgariji sami od Vidina naprej, od koder se družba pelje v Sofijo. Po vsestranskem razgledu po mestu krenejo izletniki v planine — vodi jih pač planinka, — najprej na Vitošo, ponosni, da oni, ravninci, stopijo na vrh, visok nad 2000 m; potem prehodijo Rilo in Pirin, prenočujejo v planinskih kočah, občujejo s pastirji in samotarji, še kar ne morejo ločiti od Rilskega samostana (mala Piroška — Priska se joče, češ da tega samostana ne bo več videla!), se vzpno na Musalo in El Tepe, občudujejo »morska očesa« in se potem prepuste železnici, da jih popelje v Plovdiv, kjer so v muzeju našli n. pr. madžarski bankovec za 10 forintov iz leta 1848, nadalje v Trnovo in končno v Varno, od koder se obrnejo k Donavi, da se po njej vrnejo domov.

Knjiga je dober zgled, kako naj zunanji svet seznanjamo s posebnostmi in z lepotami svojih krajev in ljudi. Škoda le, da — z menoj vred — madžarščine skoraj ne obvladamo.

Dr. Jos. Tominšek.

Josias Simler: De Alpibus commentarius 1574. — Josias Simler (1530—1576) je bil Švicar, član reformirane cerkve in profesor za eksegezo Novega testamenta na univerzi Carolinum v Zürichu. Bil je zelo načitan in je v gladki latinščini spisal vsa svoja znamenita dela.¹

De Alpibus Commentarius² je prva knjiga, ki obravnava edino Alpe, topografsko, njih zgodovinski pomen, prebivalstvo, meteorološke razmere, hidrografijo, kristalografijo, rastlinstvo in živalstvo. To delo je prva alpinska enciklopedija, ki ne samo stoji na začetku pravega alpskega slovstva, temveč je tudi za razvoj alpinizma samega še dandanes dragocen in zanimiv zgodovinski dokument.

Dočim so starejši pisci omenjali Alpe postransko, v zvezi z božanstvi, vojaškimi pohodi, gradbo cest, s selitvami različnih plemen in narodov, je Simler vse zbral, dodal svoje mnenje in opazovanja in tako sestavil samostojno delo o Alpah. — V predočitev naziranj o Alpah pred njim in v njegovi dobi bomo posneli nekaj odstavkov, za natančnejši študij je kajpada potreben izvirnik.

Kamorkoli se ozremo, pravi Simler v predgovoru, vidimo gore in ravnine. Gore s svojimi močnimi višinami učinkujejo na človeka vse bolj nego ravnine. Navdajale so ga s svetim strahom. Tam so poganom stolovala božanstva; Abraham, Izak in Jakob so darovali pravemu Bogu na višinah, dokler jim ni Bog sam zapovedal, darovati mu na določenem kraju. Pogani so si v svoji domišljiji ustvarili dolgo vrsto bogov in božanstev in pesniki so jih opevali. Zevsu so dajali priimek olimpijski, vrhovi najvišjih gorā so mu bili posvečeni; drugi vrhovi pa Apolonu, Muzam, Bakhu, Merkurju i. dr. S takimi bajkami so izražali silo in moč gorske narave.

Mi pa, pravi Simler, skušamo naravo natančneje opazovati in odkriti smotre, ki jih je postavila Narava. Vrtoglavi prepadi, štrleče pečine, previsni skladi, nedostopni grebeni, grozče jame in stoletja zlite ledene mase — kje najde človek njih prazvor? K takemu razmišljanju vodijo že površnega opazovalca Alpe, ki so najvišje gorovje Evrope. On, Simler, pa bo pri Alpah obravnaval pojave in dejstva zgolj zgodovinsko in sistematično.

V prvih treh poglavjih govori Simler o izvoru imena Alp, njih obsegu in opisu Silia Italika (Silius Italicus) na sledeči način:

Gorovje med Italijo, Galijo in Germanijo so imenovali Alpe, zbog bleščečega snega, ki pokriva njih vrhove. Festus Pompeius poroča, da so jih imenovali Sabinci Alpum, kar so Rimljani pozneje spremenili v Album (bel). Stephanus iz Bizanca pa pravi, da so uporabljali »alpeia ore« ne samo s -p-, ampak tudi »albia« z -b-. To potrjuje tudi Strabon. Japythi³ so imenovali zadnji vzhodni obronek alpske verige⁴ Albium, ligurska mesta pa Albium Intemeliolum (Ventimiglia) in Albiganum ali Albium Ingaunorum (Albenga), oziroma Alpium Intemelum in Alpium Ingaunum. Isidoros trdi, da so Alpe gorovje Galije in je torej ime keltskega izvora. Vergilius jih označuje Aërias Alpes in če pravi »Aerias«, potem je ime doslovno povedal, kajti Alpe označujejo v keltškem jeziku visoke gore in se splošno misli na gorovje, ki tvori zaledje Italije. Dandanes pa pomenijo Alpe predvsem planinske pašnike.

Herodianos (»Historia« VIII. knj.) piše: »Alpe so zelo visoke gore, kakršnih pri nas ni... Alpe so prostrano gorovje, ki obdaja Italijo kakor zid, višji od oblakov, in sega od Tirenskega do Jonskega morja. Pobočja pokrivajo gozdovi, ozke steze; prepadne stene in skalovje ovirajo slehrni prehod. Stari prebivalci Italije so predrli ta nasip in zgradili ceste.«

Polybios, Strabon, Plinius in Ptolomaios omejujejo obseg Alp na gorovje, ki meji na Italijo od Ligurskega morja tja do Tracije. Tacitus in Sextus Rufus pišeta o Panonskih Alpah kot neposrednem podaljšku Alp; kajti od Ligurskega morja pa tja v Macedonijo sega veriga gorovij. Drugi pisci označujejo z Alpami sploh vsako visoko gorovje. Tako enačijo Prokopios (De bello Gothico I.), Otto von

¹ Izdal je »Vallesiae descriptio« in pozneje »Res publica Helvetiorum«.

² Francoski prevod: V. A. B. Coolidge, »Josias Simler et les Origines de l'Alpinisme jusqu'en 1600«, 1904. Nemška izdaja: A. Steinitzer, »Josias Simler, De Alpibus Commentarius. Die Alpen«. (München, Gesellschaft alpinier Bücherfreunde.) 1931.

³ Japythi so ilirsko plemo.

⁴ Simler ima v mislih najvišji vrh Pohorja.

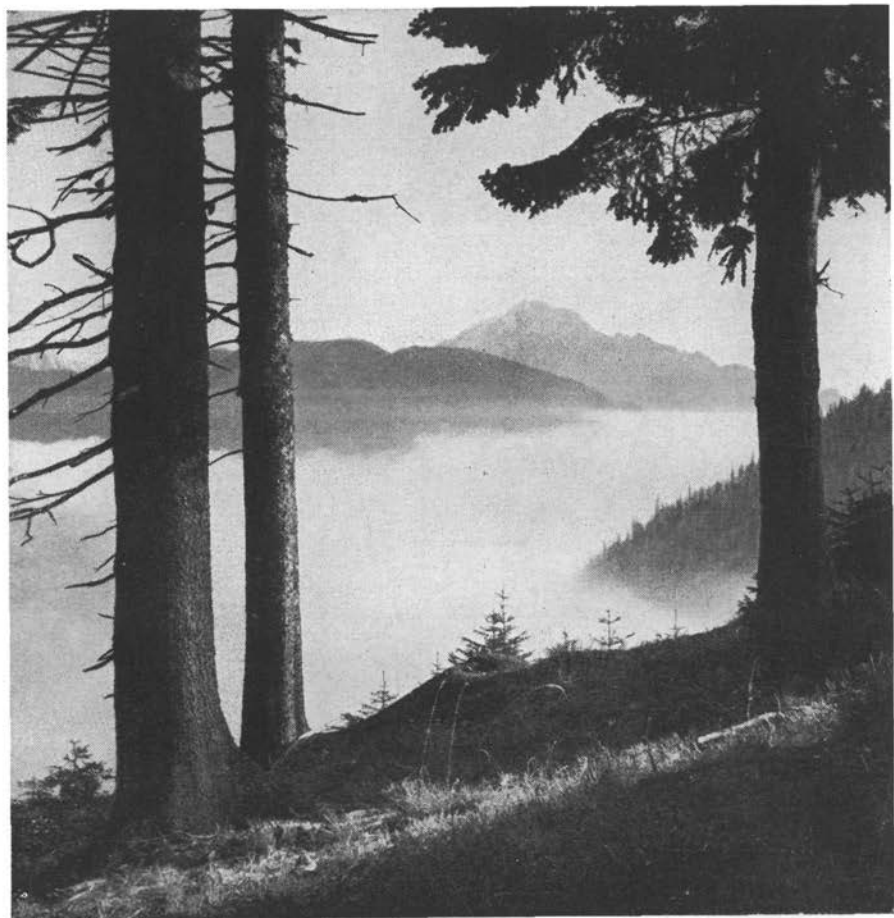

Foto Skerlep Janko

Storžič s Koč

Freising (škof v 12. stol.) in Gunther (Ligurinus, menih-pesnik, okrog 1200) celo Pireneje z Alpami. Lucanus (39—65 po Kr.) in Dionysios Afer (okr. 100 po Kr.) rabita ime v ednini za najvišji vrh, drugi pa za posamezne skupine.

V Alpah so posamezne skupine dobile posebna imena. Dandanes imamo n. pr. imena svetnikov (Sv. Bernard, Gotthard); nekaj skupin se imenuje po vojskovodjih (Julijske — Julius Caesar, Kotijske — Cottius [ki je tam vladal]), Retijske — Rhætus) in po priseljenih narodih (Lepontinske, Noriške. Panonske). Prav tako so poimenovali posamezne skupine, vrhove in prelaze (iz Scipio: Simlon?).

Zanimivo je, pravi Simler, kako močno se razlikujejo mnenja o dolžini, širini in višini Alp. Plinius navaja (»Historia naturalis« III., 19) mnenja nekaterih piscev: Caelius 10.000 korakov = 15 km; Timagines 22.000 = 33 km; Cornelius Nepos 100 milj = 550 km. Polybios v II. knjigi in Strabon ocenjujeta dolžino Alp na 2200 stadijev (255 milj = 405 km). Nastanek takih razlik je popolnoma razumljiv, ker je bilo izhodišče različno. Kot izhodišče so jemali Marseille, Vado, Var, za sklep pa Jadransko morje, Trst ali so celo prištevali Istro. Enim je bila podlaga značna črta, drugim zopet dolžina rek, cest, tretjim pa vznožje Alp. Appianus označuje Pireneje v Hispaniji kot najvišje gore Evrope. Strabon (Polybios) pa pravi, da se lahko potnik povzpne na grške gore (Olympos, Taygetos, Lykaion, Parnassos, Pelion, Ossa, Haimos, Rhodope in Dunax) v enem dnevu, dočim zahteva vzpon v Alpah najmanj 5 dni. Solinus je trdil, da je Monte Viso najvišji vrh Alp, drugi pa, da so to Lepontinske Alpe, v katerih izvirajo najmočnejše reke (Ren, Rodan, Tessin, Tosa, Reuß in Aar), Retijci in Sedunci pa so zopet bili prepričani, da njihovi vrhovi nadkriljujejo oblake.

Glede prehodov in vzponov, pravi Simler, da je nekaj prehodnih sedel; vendar je potreben za prehod najmanj en dan, in še to samo s prtljažno živino; ko pa dosežeš sedlo, odkriješ nove gorske verige in mogočne vrhove, pokrite z večnim snegom in ledom. Za izhodišče se jemlje črta, kjer preneha vsako rastlinsko in živalsko življenje, ker se začne večni sneg in led. Livius trdi, da je imel Filip Macedonski ob pristopu na vrh Haimona (Balkana) oblake pod seboj. Caesar Scaliger ceni višino gorā na dvajsetkrat več kakor globino morja (Oceana, 3 km); k temu pa pripomni Simler, da je v Alpah precej vrhov, ki to višino celo presegajo.

V tretjem poglavju navaja Simler opise Alp po Silijn Italiku, Liviju in Seneki, ki je zavrnil mnenje, da mora biti tem topleje, čim više, t. j. čim bližje smo solncu, češ, čim više gremo, tem čistejši in redkejši postaja zrak, a s tem se tudi učinek solčnih žarkov zmanjšuje, posebno ker so vrhovi najbolj izpostavljeni vetrovom, ki prenašajo mraz, sneg in led. Nadalje govori o postanku ledenikov, njih razpokah in o plazovih.

Najbolj nas zanima poglavje, kjer govori Simler o Julijskih in Karnijskih Alpah (str. 113 i. sl.). Livius je postavil lego sedanjih Julijskih Alp v bližino Turina; Alciatus (švicarski humanist) pravi, da je s tem pač mislil Kotijske Alpe. Glareanus (švicarski humanist) in Sigonius (italij. humanist) pa trdita, da se mora brati pri Liviju mesto Alpes Juliae: »in vias alpes« (neprehodne); kajti, takrat še ni bilo imena »Julijske« Alpe in noben avtor jih ne omenja. Prave Julijske Alpe pa misli Tacitus (»Historiae« XIX), in še bolj izrecno Ammianus Marcellinus (III. knjiga »Res gestae«), ki pravi, da so jih stari imenovali Venetske Alpe. Sextus Rufus Festus pa piše, da je bila pod vladjo Julija Cezarja zgrajena cesta preko Julijskih Alp; te leže med Karnskimi in Tridentinskimi Alpami, segajo pa, kakor pravi Paulus Jovius (italij. zgodovinar v 16. stol.), od Trevisa ob Piavi preko Belluna in Feltre tja na Tirolsko in v Avstrijo.

O izvoru imena navaja Simler Rufa, ki trdi, da se imenujejo po Juliju Cezarju; češ, da je on prvi zgradil cesto preko njih. Sabellicus (ital. humanist) omenja, da je v neki skali vklesan napis, od katerega je čitljiv samo še začetek: »C. Julius Caesar«. Hrib se imenuje Mons Crucis v bližini kraja Julium Carnicum (Zuglio). (Mons Crucis je zdaj Plöckenpaß. Tam so še danes trije rimski spomeniki, a nobeden ne omenja Cezarja, ki sicer nikoli ni dospel v te kraje. Ime Julijske Alpe izvira morda od tod, ker se je Ziljska dolina nekdaž imenovala »Vallis Iulia«. Str. 199. — Uredn.)

Karnske Alpe, pravi Simler, tvorijo konec Alp; niso visoke in strme in so lahko prehodne. Strabon piše: Blago so prevažali na vozovih iz Aquileje v »Pam-

purtus« (t. j. Nauportus, Vrhnika), in sicer preko Mons Oera (Hrušica, Kras), ki je del Karnskih Alp. Julijske in Karnske Alpe se skupaj imenujejo tudi Noriške, ker severno leži Noricum. Imena Alp in cest pa so se pogosto spreminjala zbog svojevoljnosti vojskovodij, domačinov in piscev.

V ostalih poglavjih opisuje Simler prelaze, Hanibalov prehod, vse dele Alp, omenja čisto moderno težkoče in nevarnosti, našteva imena vseh prebivalcev, ki jih viri omenjajo (Slovencev med njimi ni! — *Uredn.*), razlaga obširno v posebnih poglavjih vodovje, rudnine, kovine, rastline in živali Alp; opisi so točni in še danes porabni.

Knjiga »De Alpibus Commentarius« je za temeljito spoznavanje naših Alp potrebno in poučno delo. V okras in razlago služi 112 slik. Velepič Ciril.

Smrtna nesreča na Košuti († Ivan Kafka) in na Prisojniku († Anton Švajger). Iz koč na Kofciah sta dne 25. avgusta I v a n K a f k a, brivski pomočnik, član »Runolistac«, in ga. Antonija Grabnar, članica »Sljemena«, oba iz Zagreba, nameravala preko Velikega vrha sestopiti na planino Korošico in turo nadaljevati na Zelenico in Begunjščico. Namesto da bi z vrha šla po zaznamovani poti naravnost navzdol, sta nadaljevala pot po grebenu in šele v njegovi sredini zavila v pečine, da preko njih prideta na Korošico. Ondi pa je Košuta krušljiva, strma in nevarna. Kafka je plezal prvi in precej spredaj. Bilo je okrog poldne, ko je zaplezal v položaj, da ni mogel ne naprej ne nazaj. Spremljevalka ni mogla do njega; da mu privede pomoč, se je — bosa — pričela spuščati na drugem mestu proti Korošici in je okrog 6 zvečer dospela do pastirske koč. Do njega nazaj ni več prišla, pač pa je v poznem mraku z bližnjega roba z njim govorila in ga bodrila, naj vztraja, češ do jutra mu bo privedla pomoč iz doline. Kafka pa ji je odgovoril, da hoče na vsak način danes dol, živ ali mrtev; naročil ji je pozdrave staršem in ji rekel »z Bogom«. Ko je ona, že v temi, odhajala, je naenkrat iz njegove smeri zahrumelo kamenje, nato pa je vse utihnilo. Na njene klice se tedaj Kafka ni več odzval, videlo se v temi ni nič; nedvomno se je tedaj zgodila nesreča. — Gospa je prenočila v pastirski koči na Korošici in je drugo jutro z nekim drvarjem šla iskat tovariša. Ker ni bilo o njem nobenega sledu, je hitela v Tržič po pomoč. Hitro so se zbrali trije člani reševalnega odseka Tržiške podružnice SPD (Av. Primožič, Jože Javornik, Karel Globočnik) in so odšli na Korošico; iskanje pogrešanca je bilo otežkočeno, ker je gospa bila vsa zmedena v svojih navodilih. Ko je bilo iskanje brez uspeha, so že mislili, da je Kafka morda medtem izplezal in odšel na Kofce; ker ga tudi tam ni bilo, so se vrnili o polnoči v Tržič, drugi dan še povpraševali po njem v Kranju (kjer je imel svoje stvari), nato pa v novi, pomnoženi skupini (Salberger Nadislav, Javornik Jože, Stranski Pubi, Golmajer Hans, Zeh Hubert, Ahačič Jože) odšli v severno steno Velikega vrha. Lotili so se je z vseh strani in končno res našli kakih dve sto metrov pod usodnim mestom v kotanji med skalami vse razbito truplo ponesrečenega, ki je moral biti na mestu mrtev. Spravilo trupla (že v temi, v dežju, z nezadostno opremo) je bilo zelo težavno; Javornik in Stranski sta se pri tem precej poškodovala. Dne 29. avgusta je bil v Tržiču pogreb.

Dne 29. avgusta se je 17-letni dijak srednje tehnične šole Anton Š v a j g e r z vrha Prisojnika, kamor se je bil povzpel sam, vračal v spremstvu Alojzija Bratina, s katerim se je sešel na vrhu. Bratina je sestopal naprej; pod drugim snežiščem, izpod Okna, je ob opreznem sestopanju zapazil, da je za njim vse tiho. Ko se je ozrl, ni Švajgerja videl nikjer. Ker se na klice ni odzval, se je Bratina vrnil ga iskat; našel ga je na skali globoko pod snežiščem, ležečega v krvi, imel je razbito lobanjo. Hitel je po pomoč; iz koč na Gozdu sta dva mlada planinca takoj odšla na kraj nesreče. Ponesrečenec je bil mrtev. Petčlanska reševalna odprava SPD iz Kranjske Gore je prihodnji dan v nalivu s težavo prenesla truplo v dolino. — Švajger je bil izredno marljiv in prikupen mladenič; počitnice je porabil za delo pri cesti na Vršič.

Plešivec — nekaj novih variant. — 1. Slovenjgradec—Stari trg po markirani poti proti Sv. Duhu do Eicholzerjeve žage, tu ob Radušnici desno do nje-nega izvira, nato levo naravnost navzgor na Raduški vrh (704 m), po lovski stezi 30 korakov navzdol, zopet navkreber, trata Na Kalu (1128 m), tu kar navzgor na Plešivško Kopo (1411 m), po njenem vrhu (ne plaši gamsov in srn!), navzdol do križa pod Goro in po markirani cesti ali pa kar naravnost na vrh

Plešivca (5 ur). — Sestop: Pod Šmohornico naravnost po grušču do druge prečne steze, po njej desno na markirano pot do Jurčka, od tu ali na Šrotnek—Guštanj ali na Rimski Vrelec.

Obe varianti: Ne pozimi!

2. Sredi pota med Plešivcem in Smrekovcem leži prijazno selišče Št. Vid (1065 m). Do tu bo iz Črne zgrajena lepa avtomobilska pot. V gostilni »Zlebnik« se lahko odpočiješ in okrepeš, tudi prenočiš. Do Smrekovca imaš od tu dve in pol ure, isti čas na vrh Plešivca.

Kdo še ne pozna krasnih planinskih poti Smrekovec—Komen—Grebenci—Veliki Travnik—Bele Peči—Raduha, ali bližje na Boskovec in Medvedjak — pozimi tako hvaležnih za vztrajne smučarje! Tudi s Pece lahko kreneš do Črne, od tu v imenovane planine. Z njih imaš kaj lep sestop v Savinjsko in Logarsko dolino.

Pozimi — ko boš izbiral ture — spomni se tudi te res izredno lepe pokrajine. Antse.

Podravske podružnice petintridesetletnica in Ruške kočice tridesetletnica se je obhajala pri ruški planinski naselbini treh lepih koč na krasni jasi nad cerkvijo sv. Aneha ob tistih dovršenih pripravah, ki se vselej posrečijo bistrim, stvarnim, pa tudi veselim Rušanom; ti trdno vzdržujejo tradicijo in brez težav vežejo v složen delu starejši rod patriarhalnega, skrbnega dosedanjega predsednika Davorina Lesjaka, z mlajšim, pa preudarnim sedanjim načelnikom, inž. Joškom Teržanom; vsak je obdan z zvestimi sodniki in opodi. Proslava je bila vzorno zasnovana, pri vsem veselem razpoloženju resna; saj podružnica tudi more pokazati na izredne uspehe svojega smotrnega dela s samimi lastnimi močmi, v toku cele človeške dobe. — Večer 4. septembra je služil razsvetljavi, kresu, topičem, plesu, zabavi. Prihodnji dan, ko se je k sveti maši (škofijski tajnik Lebič) zbralo tudi mnogo okoličanov izpod gore, je bil namenjen službeni proslavi. A tudi tej so prireditelji pridružili znak očitnega novega napredka podružnice: po božji službi je g. Lebič blagoslovil tamošnji izborni »Romanov« (imenovan po sodniku Romanu Trstenjaku) studenec, ki ga je podružnica zdaj po higienskih pravilih zajela in vodovodno izrabila. Društveni starosta in starešina Lesjak je pri tej priliki orisal zgodovino tega studenca, g. Lebič pa je pokazal na pomen blagoslovitve. — Nato se je na trati pred tremi kočami ob navzočnosti vseh zbranih vršila — izvirna in pobudna zamisel! — javna seja podružničnih odbornikov in delegatov; mnogoštevilno »ljudstvo« je z velikim zanimanjem prisostvovalo »seji«. Predsedoval je inž. Teržan, ki je pozdravil navzoče, predlagal vdanostno brzojavko Nj. Vel. kralju Petru II., obenem s čestitko za rojstni dan, in pozdravne brzojave ministru dr. Vrbaniču, kr. banski upravi in Glavnemu odboru SPD v Ljubljani, ter očrtal pomen proslave. — V imenu Glavnega odbora SPD je rav. dr. Jos. Tominšek podal pregled tolakoletnega delovanja podružnice in označbo njenih smernic, idealnih in vendar vedno umno stvarnih in dosledno izvedenih izza časov, ko je bila Podravska edina planinsko-slovenska postojanka na ogroženem severu, do današnje trdne in zdrave naselbine. — Vseletni zvesti tovariši Lesjakov, vseznalec in vsehotec Ivan Robnik, je izrazil veselje, da se tu shajajo stari planinci z mladim naraščanjem, in je na poseben poziv kot znan šaljivec v olikani pohorščini pripovedoval, kako je v prvih letih obstoja podružnice kot planinec, stavbar, kuhar, sposoben za vse, delal v njen prid. — Zastopnik Tujsko-prometne zveze in Mariborske podružnice SPD, dr. Igor Rosina, je slavil pristno domači izvor podružničnega napredka; saj izvira iz trdne volje in vztrajnega dela domačinov, ki niso in ne bodo nikoli odpovedali. — Govorili so še: škofijski arhivar g. Kokošinek za Aljažev klub, g. Lenard za Sokolsko društvo, g. rav. Krejči za Aero-klub (Pohorje naj postane središče jadralnega letalstva!). — Končno je g. Lesjak za vso svojo dobo 35 let, ko je bil na čelu podružnice, v značilnih potezih razgrnil njeno zgodovino; ganljivo je bilo poslušati njenega glasnika, ki je bil ves čas njen stvaritelj in ji bo bodritelj. — Z zahvalo vsem je zaključil inž. Teržan svojevrstno, znamenito »sejo«.

Iz vsega je bilo jasno, da so in bodo podružnico vodile krepke roke in bistre glave.

Petnajstletnica Slovenjebistriške podružnice — pot skozi »Pohorski Vintgar«. — Podružnica je bila ustanovljena 22. junija 1922, posebno po zaslugi takratnega sodnika Štefana Vodoška. Letos se je ob petnajstletnici obnovil spomin na to dobo, najprej na slavnostni odborovi seji dne 4. septembra, ko je častni član podružnice, g. Josip Tomažič, podal pregled o delovanju in posebej poudaril tri važne pridobitve, t. j. zgradbo Doma pri Sv. Treh Kraljih (leta 1935), postavitve razglednega stolpa na Velikem vrhu (lansko leto), letos pa določitev in nadelavo poti do tega Doma skozi »Pohorski Vintgar«. Drugi dan, 5. sept., se je ta pot s prehodom praktično otvorila, otvoritev pa slavnostno proglasila pri planinskem shodu, ki ga je podružnični podpredsednik dr. Anton Znidaršič pred Domom po božji službi v cerkvi sv. Treh Kraljev (župnik g. Urh Hafner) ob prisotnosti stotin domačinov in mnogih planinskih prijateljev uredil in vodil z njemu lastno spretnostjo. Pokrovitelj slavnosti je bil slovenjebistriški župan g. Fr. Kac, prisostvoval je tudi župan okoliške občine g. I. Kos. Romantično sotesko potoka Bistrice, z njenimi brzicami in z večjim slapom »Šumom«, je Planinski Vestnik (1935, str. 211) v Ačkovem članku imenoval »Pohorski Vintgar«, ker spominja na Blejskega. Soteska je bila doslej v celoti prehodna le po več kilometrov dolgi drči — plovnici za les. Brižni odbor (v posebni misiji sodnik dr. Teodor Tominšek) je tudi skozi sotesko in nato z odcepom preko Sv. Urha pripravil novo, najbližjo in krajinsko res zanimivo pot. — Njena otvoritev se je v Domu in okoli njega prejšnjo noč in ta dan obhajala s planinskim veseljem. Resen in za take prilike posebno pomemben umetniški užitek, ki ga je s svojim koncertom pripravil vrli Celjski pevski zbor (dirigent Pec Šegula), je to veselje poplemenitil.

Razgled po planinskih časopisih.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi, mesečnik Švicarskega Alpskega kluba. September 1936: Novosti iz Bondaske (med Malojo in Chiaveno v jugovzhodni Švici); vrhovi Sciora (3277 m), Pizzi Gemelli (3261 m), glavni vrh Cima della Bondasca (3287 m). — Sledi jezikoslovni članek Manfreda Szadowskega: »Iz življenja gorskih narečij« (razpravlja o dveh nemških narečjih v pokrajini Graubünden). — Plezarije v Bergamaških Alpah (Grigna, že v Italiji nad Lago di Como). — Traverziranje Jungfraue v svežem snegu, sestop po smeri Guggi (piše Henrik Gentinetta). — »Alpe in narečja«; pisatelj Frédéric Montandon izvaja, da kažejo planinska narečja razne sledove, največ latinske, pa francoske, italijanske, dá, celo angleške prvine (n. pr. savojsko narečje). — Oktober 1936: Postanek Luganskega jezera, geološko-glaciološka studija. — Iz pokrajine Basodino (gore severno od Lago Maggiore). — Nove kočé Sv. A. kl.? Visokoalpska zavetišča! Pisec Oskar Hug zagovarja mnenje, naj Švicarsko plan. društvo zida v bodočnosti le bolj visokogorska zavetišča po sistemu fiksnih bivakov, in ne več velikih koč in domov, ki mnogokdaj služijo prej drugim ciljem nego pravi turistiki. Članek je opremljen s skicami in načrti predlaganih zavetišč. — »La Grivola« (3969 m), opis vzpona, z odličnimi posnetki. — November 1936: W. Diehn piše o turi čez Col du Lion na Matterhorn (priložena je lepa Gaberellova fotografija). — Postanek Luganskega jezera (Hans Annaheim zaključuje članek iz okt. številke in obravnava v treh poglavjih predglacialno poglobitveni sistem, ledeniško tvorbo doline in postanek jezera). — Manfred Szadowsky končuje spis: »Iz življenja narečij«. — Giovanni de Simoni opisuje vzpon čez severno steno Cima de Vazzeda (prvenstvena tura, izvršena 23. julija 1935); gora se nahaja blizu Maloje v jugovzhodni Švici; E. R. Blanchet pa slika potek težke ture po vzhodnem grebenu Cime de l'Est (Dent du Midi). — Dr. H. Faes, nekdanji predsednik osrednjega Šv. Alp. kluba, razpravlja končno o snežnih spokornikih (pénitentes de neige), posebni obliki snega na Pic de Teneriffe ali Pic Teyde (3670 m) na Kanarskih otokih. — December 1936: K prvemu vzponu na Mont Blanc: Carl Egger se spominja ob 150 letnici prve ture na Mont Blanc, ki sta jo izvršila dr. Paccard in Balmat, ter pripoveduje o lažeh in klevetah, ki so jih spletni zlobni ljudje okrog tega dogodka. — »Pizzo Stella« (3162 m, velikonočni izlet na smučeh). — Dijaške delavske kolonije v Alpah (Ferdinand Elsener): Urad za delavske kolonije v zvezi švic. dijaških društev pošilja vsako leto med velikimi počitnicami vseučiliške, deloma tudi srednješolske dijake in tudi inozemce v delavska taborišča v revnih gorskih

vaseh. Tu nadelujejo dijaki planinska in gozdna pota; zato dobe prosto vožnjo, hrano in stanovanje. Vsaka etapa traja po 3 tedne; vsak dijak se mora zavezati, da ostane najmanj eno etapo. Popis udeležencev je zelo mikaven; videti je, da se imajo dijaki v teh kolonijah prav dobro in da radi opravljajo razmeroma težko delo. Ali ni stvar posnemanja vredna? SPD pa tudi občine bi lahko na ta način opravili marsikatero važno delo! — O Sieri Nevadi piše H. Bantli. Najvišji vrh Mulhacen (3181 m) je lahko dostopen, ker vodi visoko preko 2000 m avtomobilska cesta. — Charles Bosko razglablja končno v krajšem sestavu o glasbi in alpinizmu, F. Tharin pa o planinah v kantonu Uri. — Številki vs priložene slike dvoran, v katerih so bile v Ženevi razstave plan. fotografij in plan. slik, ter lepa barvasta reprodukcija slike Fritza Hubra: »Davos«. Dr. A. B.

The Rucksack Club Journal, glasilo Rucksack-kluba, Manchester, letnik VIII., leto 1935; 118 strani, bogato in krasno ilustriran. (Gl. Planinski Vestnik 1937, str. 28.) — H. Wootton poroča velezanimivo o svoji uspeli odpravi na Kamerun v Afriki. — Da je smučanje doma na Škotskem skoraj tako raznoliko in zabavno ko v Alpah, ugotavlja Goodfellow. — J. Burton nam v vznešenih besedah slika silni vtis, ki ga je napravila nanj »bela gora« Mont Blanc, ko jo je zagledal kot vojak prvokrat l. 1919. — S pozorno napetostjo čitamo člančič Eastwooda o prometnih žilah Islandije. — Dovtipni Frank Kierman z duhovitim in trpkoresnim humorjem opisuje svoj prvi, zanj v satiričnem pomenu — saj je plezal ne kot »skalni tiger«, temveč kot »homo leporinus petrosus« (po Mlakarju), kot »skalni zajček« — »velezabavni vzpon« na Dow Crag (Škotska). — Robin Gray: prvenstveni vzpon na Suilven s severozapadne strani. — Crofton pripoveduje navdušeno o japonskih gorah; malokje spoštujejo gore tako ko na Japonskem: skoraj vsaka ima pridevek »san«, kar pomeni »gospod«, n. pr. Fudžisan, t. j. gospod Fudji (Fudžijama), ki je najvišji vrh (12.365 č.). Japonci svoje Alpe posebno radi obiskujejo poleti; pozimi se hodijo smučat, vendar je smučanje ovirano, ker so pobočja visoko pod vrhovi gosto zarasla z gozdovi. Hvali izredno vljudnost, poštenost in snažnost Japoncev. — Sledi Forresterjevo poročilo o podzemnih jamah na Škotskem, nato pa fin, obširen in precizen opis Visokih Tater in prečkanje po njih. — Spomenice, društveno poročilo (občni zbori, itd.), strokovnjaški opis in oris nove nosilnice in seznam potrebščin za prvo pomoč pri nezgodah (zanimivo za naš reševalni odsek!), smrtno nesreče, opis manjših vzponov in društvenih »izletov«, kralj Albert Belgijski, literarni obzor (Kugy — Planinska potovanja: ... »njih posebni čar ne izvira od tega, kar je avtor izvršil v gorah, nego v tem, kar o njih čuti; njegovi obiski gora niso pohodi, temveč resnična romanja...«). Med revijami se blešči tudi ime našega Planinskega Vestnika). Milka M. T.

Antibarbarus.

Piše dr. Jos. Tomiňšek.

Ustne sline — ustmena razprava: to je stvarno in v redu povedano. Pridevnik *usten*, *ustna*, *ustno* nam služi, kadar imamo v mislih usta kot del telesa, anatomsko; ako pa hočemo reči, da se kaj pove s pomočjo ust kot govorilnega organa, torej z govorno besedo, tedaj rabimo pridevnik *ustmen*, *-na*, *-no*. Skoraj dosledno beremo in slišimo to razlikovanje, izraženo z obema pridevnikoma (*usten* — *ustmen*): *ustna* koža, *ustna* rana, *ustno* vnetje, *ustni* zdravnik, *ustne* bolezni — vse to se tiče ust samih. V drugem primeru pa: *ustmena* pojasnila poslaniku (»Jutro«, 15. 3. 1934), *ustmen* sporazum (»Slovenec«, 5. 2. 1936), *ustmena* licitacija (»Slovenec«, 22. 2. 1936), t. j. z govorom. »*Ustmen*« je pred vsem v nasprotju s »*pismen*« in stoji prav mnogokrat z njim skupno: *ustmeno*, telefonsko in pismeno nas ljudje izprašujejo (»Slov.«, 29. 4. 1937); kardinal je dal *ustmeno* izjavo, obetajoč pismeni odgovor (»Jutro«, 2. 6. 1937); po pismenih in *ustmenih* opozorilih (»Pohod«, 31. 7. 1937); izpiti so lahko *ustmeni* ali *pismeni* (»Slov.«, 28. 6. 1937). Razlikovanje obeh pridevnikov je tako jasno, da se nam zdi kar nemogoče, da bi jih kdo zamenjal in n. pr. rekel, da pojde k — *ustmenemu* zdravniku na — *ustni* razgovor; mogoča pa je *ustna* diagnoza (t. j. o *ustih*) in *ustmena* diagnoza (t. j. podana z besedami).

A vendar so se slovenski pravopisci upirali tej dvojnosti pridevnikov, pri-
znavač le »usten« za oba primera, češ »ustmen« je napačno po zgledu »pismen«
narejen (tako pravi Pleteršnik v slovarju); tudi Levec je v Pravopisu k besedi
»ustmen« pristavil nagrobni križec, prav tako jo obsojajo novejši, in zlasti uradna
slovenščina (nesrečni »ustni« izpiti!) piše samo »usten«, pa bodi od ust ali
iz ust! Obsodba se je zdela tem bolj upravičena, ker je naš »ustmen« (ki ga
Murko n. pr. ne pozna, a ga je že Wolf-Cigale stavil v ospredje) po vsej priliki
prevzet iz srbohrvaščine.

Vse obsojanje pa je bilo, je in — o tem smo preverjeni — bo zaman.
Ta »ustmen« je očiten, »tipičen« primer, da teoretični pravopisni
pravilniki ne prodro nikakor, ako pišočji praktiki po
realni, zdravi potrebi odločajo drugače in po svoje. Če
je sicer »ustmen« tvorjen po analogiji pridevnika »pismen«, še zato ne zasluži
obsodbe; saj je analogija jezikovna sila, ki upravičeno vlada mnogokje v jezi-
kovnem ustroju; in ako je srbohrvaščina to zares potrebno in nam domače
zvenečo besedo imela pred nami, nam beseda ni nič manj dobrodošla. Ne
moremo pogrešati nobene izmed obeh besed; »usten« pove to, kar izraža
nemščina s sestavljenko Mund- (Mundhöhle — ustna odprtina, Mundwinkel
— ustni kot, Mundschleim — ustna slina), »ustmen« pa je mündlich (la-
tinski n. pr. verbis, viva voce; franc.: verbal, oral, de vive voix). Če »ust-
men« izobčujemo, oropamo svoj jezik za udomačeno besedo, brez
katere se omenjena dvojnost ne da neprisiljeno izraziti. Novi Pravopis pozna
v slovarskem delu le značnico »usten«, v oklepaju: »ne ustmen«. To bi moglo
pomeniti, da se namesto »usten« ne sme rabiti »ustmen«, kar se razume;
če pa se zahteva, naj se »ustmen« ne rabi niti v svojem pomenu, potem
je zahteva prisiljena in bo šla praksa v širokih plasteh mimo nje.

I »usten« torej i »ustmen« sta vsak v svojem pomenu
našemu jeziku prikladna in potrebna.

Slike — uganke.

7. uganaka.

Kaj in kje je to?

Foto dr. Boris Zarnik